

Tartu Ülikool
Eesti ja üldkeeleteaduse instituut
Üldkeeleteaduse osakond

Pagulased Eesti meedias: korpuspõhine lähenemine

Magistritöö

Marek Kukk
Juhendaja Ann Veismann

Tartu 2016

SISUKORD

Sissejuhatus	3
1. Teoreetilised lähtekohad	5
1.1. Kriitiline diskuruseanalüüs	5
1.1.1. Võim ja diskursus	8
1.1.2. Meediadiskursus	9
1.2. Kognitiivne lingvistika	10
1.2.1. Prototüübid ja kategoriseerimine	10
1.2.2. Mudelid: kognitiivsed, mentaalsed ja kultuurilised	11
1.2.3. Kognitiivsed mudelid ja stereotüübid	13
2. Pagulased ja moslemid briti meedias	16
3. Korpus ja meetod	19
3.1. Korpus	19
3.2. Meetod	20
4. Võtmesõnadest kognitiivsete mudeliteni	22
4.1. Võtmesõnad: pagulasdiskursuse teemad	22
4.2. Pagulaste konstrueerimine meedias	40
4.2.1. Ühed pagulased, kaks mudelit	49
4.2.2. Tulvavee-metafoorid	51
4.2.3. Kriitiline lõppmärkus	53
Kokkuvõte	55

Kirjandus	57
Refugees in Estonian media: a corpus-based approach	61

Sissejuhatus

Töö teemavalik, pagulasdiskursus, vajab Eesti (ja Euroopa) praeguses poliitilises kontekstis vaevalt põhjendamist. Ei möödu päevagi, kus ajalehtedes nn pagulaskriisist midagi ei kirjutataks. Ehkki töös räägitakse pagulastest, pole töö tegelikeks peategelasiks mitte niivõrd pagulased, kuivõrd need ajakirjanikud ja arvamusalad, kelle tekstid ilmusid 2015. aasta aprilli ja detsembri vahel Postimehes ja Delfis.

Meediatekstid moodustavad olulise osa ühiskonnas ringlevatest tekstidest, mis kujundavad muu hulgas ka inimeste arusaamu siia saabuvatest või juba saabunud pagulastest. Sellel, kuidas me pagulastest räägime ja mõtleme, millised on meie hoiakud pagulaste suhtes, võivad viimastele olla tõsised tagajärjed, seda kinnitavad nii Vao küla pagulaskeskuse süütamine eelmise aasta suvel kui ka selle aasta talvel aset leidnud juhtum, kus Tallinna kesklinnas tungiti kallale sudaanist pärit pagulasele. Meedia roll avaliku arvamuse ühe kujundajana on oluline ning väärib uurimist, sest ühes arvamusega mõjutatakse ka käitumist.

Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni (IOM) Eesti esindus andis juba 2012. aastal välja pagulasteemalise juhendmaterjali, mille koostajate hulgas oli ka Eesti Ajakirjanike Liit. Juhendis tutvustatakse teemaga seotud mõisteid, tausta, seadusi ja Eesti migratsiooni- ja varjupaigapoliitikat jm. Muu hulgas antakse põgus ülevaade pagulastemaatika kajastamisest Eesti meedias 2011. aastal. Täheledatakse, et kui uudistes oli lähenemine valdavalt neutraalne, oli teistes žanrites valdav negatiivne suhtumine (PEM: 18).

Juhend jagab soovitusi ka keelekasutuse kohta, milles manitsetakse ajakirjanikke olema sõnavalikul hoolikad. Näiteks kirjutatakse juhendis, et "...migratsioonilainest rääkides annab ajakirjanik tahes või tahtmata mõista, et sisserändajaid on massiliselt, isegi kui see nii ei ole" (PEM: 26). Kuna juhendi koostaja oli Eesti Ajakirjanike Liit, võiks Eesti meedialt oodata ka juhendis esitatud nõuannete täitmist.

Samas näib, et Eesti meedia on jäänud kahe tule vahele: ühed süüdistavad ajakirjandust pagulaste liialt negatiivses kujutamises, teised seevastu liialt

positiivses. Töö üks eesmärke on välja selgitada, kuidas pagulasi meedias ikkagi kujutatakse. Kas pigem negatiivselt või pigem positiivselt?

Uurimisküsimusele vastamiseks koostati temaatiline korpus, mis koosneb Postimehe ja Delfi netiportalides ilmunud pagulasteemalistest uudis- ja arvamuskujudest. Korpust ja kasutatud kvantitatiivseid meetodeid tutvustatakse lähemalt peatükis 3. Korpuse kvantitatiivne analüüs annab aimu, millised on korpuse tekstide olulisemad teemad. Teemakajastuse täpsema iseloomu välja selgitamiseks tuleb leitule läheneda kvalitatiivsete meetoditega. Neist kaht, millest juhendatakse käesolevas töös, tutvustatakse peatükis 1, mis tutvustab diskursuse mõistet ja kriitilise diskursuseanalüüsi üldist raamistikku ning tunnetuse kohta selles raamistikus. Selgitatakse ka võimu mõistet, meedia ja diskursuse seoseid. Seejärel tutvustatakse lühidalt kognitiivse keeleteaduse mõisteid, mida töös kasutatakse.

Põgeniketemaatikast on kriitilise diskursuseanalüüsis aastate jooksul sedavõrd palju analüüsitud, et tehtud töödest ammendava ülevaate andmiseks saaks kirjutada iseseisva töö. Sel põhjusel piirduakse varasemate tööde tutvustamisega vaid mõnede uuemate korpuspõhiste töödega, mis oma metoodikalt on sarnased siin kasutatavaga. See on peatüki 2 teema.

Peatükis 4 keskendutakse korpuse analüüsimisele. Et korpus on uus ning selle sisu pole varem tutvustatud, keskendub suur osa neljandast peatükist just sellele: lugejale antakse võtmesõnade põhjal ülevaade Postimehe ja Delfi pagulasdiskursuse tähtsamatest teemadest ja osalistest. Seejärel vaadatakse kolme võtmesõna – *pagulane*, *põgenik*, *migrant* – kaudu juba täpsemalt pagulaste konstrueerimist meedias ja pakutakse välja kaks üldist idealiseeritud kognitiivset mudelit, mille olemasolu võib analüüsi põhjal oletada. Tasub mainida, et pakutavate mudelite näol on tegemist kõigest esialgsete üldistustega, mille täpsem sisu tuleb tulevikus alles välja selgitada. Neid tuleks mõista kui vahepeatust, esialgseid hüpoteese tulevaste tööde tarvis. Neljanda peatüki lõpetavad veemetafoorid, nähtus, mida nende arvukuse tõttu ei saa ükski pagulasdiskursust käsitlev töö puudutamata jätta.

1. Teoreetilised lähtekohad

1. 1. Kriitiline diskuruseanalüüs

Üks esimesi probleeme, millega iga diskuruseanalüüsi tutvustus rinda peab pistma, on diskursuse määratluste paljusus. Diskursus võib tähendada kõike alates tekstist kui (nii laias (semiootilises) kui kitsas tähenduses) üksusest kuni igasuguse kommunikatsioonini. Seda mitmetähenduslikkust annab edasi ka prantsuskeelne sõna *discours*, mis tähendab nii kõnet kui ka arutlust ja mille mitmetähenduslikkusega on Michel Foucault, keda võib pidada diskursusetooriate isaks, oma töödes teadlikult mänginud (vt Foucault 2005: 7 tõlkija märkus).

See mitmetähenduslikkus ei ole hiljem sugugi kadunud. Kirjanduses võib kohata laias laastus kuut määratlust. Esiteks on diskursust defineeritud tekstitasandist kõrgema keelekirjeldusüksusena; teiseks keelekasutusena, tavaliselt kirjalik või suuline; kolmandaks mingile kasutussituatsioonile kohase kommunikatsioonina (nt keeleteaduse, ajakirjanduse diskursus). Neljandaks võib diskursus tähistada kas igasugust inimsuhtlust või, viiendaks, ainult suulist kõnet. Kuuendaks võidakse diskursuse all mõelda kogu kommunikatiivset sündmust tervikuna. (Tenorio 2010: 184–185)

Fairclough määratleb oma kriitilise diskuruseanalüüsi mudelis diskursust keelekasutusena, rõhuga kasutusel. Keelekasutus on ühtaegu sotsiaalne praktika, mistõttu tuleb diskursust käsitleda selle sotsiaalses ja ajaloolises kontekstis, arvestada sotsiaalsete suhete võrgustikuga, millesse igasugune inimtegevus asetub, sh keeletegevus. (Fairclough 1995a: 54–55) Seega eristab Fairclough diskursuse kolme tasandit või perspektiivi, need on tekst, diskursiivsed praktikad, sotsiokultuurilised praktikad. Diskursiivsed praktikad on keelekasutuse tavad, mis juhivad tekstide loomist ja tarbimist. Tekstid omakorda osalevad diskursiivsete praktikate kaudu meie sotsiaalse maailma kujundamises (Jørgensen & Phillips 2002: 61, Fairclough 1995a: 57). Sotsiokultuurilise tasandi alla loetakse see, kuidas on teadmised institutsionaalsel tasandil korrastatud ja kuidas neid rakendatakse (O'Halloran 2003:

12). Sotsiokultuurilisi praktikaid võib vaadata erinevatel abstraktsuse astmetel, kuid Fairclough' järgi on siin iseäranis olulised kolm aspekti: majanduslik, poliitiline ja kultuuriline (Fairclough 1995a: 61).

Wodak määratleb diskursust samuti tegevuse kaudu. Ta lisab, et diskursust määratletakse teksist abstraktsemal tasandil: kui tekst on diskursuse unikaalne realiseerumine, siis diskursus on tekstides avalduvate teadmisstruktuuride ühisosa (Wodak: 2008: 6). Teiste sõnadega, tekst on keeletegevuse materiaalselt püsiv produkt ja diskursus omavahel seotud keeletegevuste kompleksne kimp. Diskursuse oluliseks tunnuseks on makroteema, nt pagulased, millel on omakorda alateemad, nt majandus, poliitika, rassism (Wodak 2001: 66).

Niisiis on keeletegevus sotsiaalselt ja ajalooliselt määratud tegevusviis, mis on teiste sotsiaalse olemise tahkudega dialektilises suhtes: keel on ühtaegu sotsiaalselt kujundatav ja sotsiaalset kujundav. Diskursiivsetest praktikatest moodustub tavade kogum, mis määravad ühe kogukonna sees mõnest sotsiaalsest valdkonnast rääkimise normaalse viisi. Seda kogumit nimetatakse diskursuse korraks (Fairclough 1995a: 55–56). Dialektiline suhe keele ja sotsiaalsete struktuuride vahel on põhjus, miks tuleks meediakeelt uurida kui diskursust.

Van Dijk (1991: 35–36) järgi on sotsiaalset ja individuaalset ühendavaks sillaks sotsiaalne tunnetus, sotsiaalse reproduktsiooni kognitiivne dimensioon. Need on grupi teadmised, ühiskonna liikmete jagatud sotsiaalsed representatsioonid. Grupi teadmisi saab kirjeldada kahel tasandil. Mikrotasandi praktikad (nt rassistlik poliitiline kõne) võivad ühelt poolt makrotasandi struktuure (rassism kui laiem ühiskondlik nähtus) taastoota, teisalt neid kahtluse alla seada ja panustada selle kaudu sotsiaalsete struktuuride muutmisse. Sellest tulenevalt võib näiteks meedia kui sotsiaalne struktuur töötada küll rassismi alalhoidmise kasuks, kuid üksikud ajakirjanikud ja ajalehed võivad sellele süsteemile ka vastu töötada. Mikro- ja makrotasand töötavad tegelikkuses alati koos, nende lahushoimine on pelk sotsioloogiline konstruktsioon (van Dijk 2001: 354).

Sotsiaalne tunnetus vastab ligilähedaselt Fairclough' diskursiivsetele praktikatele (Fairclough 1995a: 28). Kui Fairclough' mudelis rõhutatakse diskursuse tegevuslikku külge, siis van Dijk teoorias on keskne diskursuse kognitiivne komponent. Van Dijk sotsiokognitiivses mudelis on sotsiaalne tunnetus see, mis

seob keelekasutuse, diskursuse kui kommunikatsiooni ja sotsiaalsed struktuurid ühte. Nii üks kui teine mõjutavad sotsiaalset tunnetust ja vastupidi. Hart (2008: 3) toob välja, et tunnetuse olulise rolli tõttu pakub kognitiivne lingvistika sobiva teoreetilise raamistiku, mille kaudu uurida mikrotasandi suhteid keele ja tunnetuse, tunnetuse ja sotsiaalsete struktuuride vahel.

Kriitilisus diskursuseanalüüsis tähendab Fairclough' järgi teadvustamist, et meie sotsiaalsed praktikad ja iseäranis keelekasutus on seotud põhjuste ja tagajärgedega, millest me ise ei pruugi tavatingimustes teadlikud olla. Eriti puudutab see keele ja võimuteostamise vahekordi, lähemal vaatlemisel osutuvad need seosed aga võimule eluliselt tähtsaks. Igasugune tekst võtab hulka ideoloogiliselt (ideoloogia on siin neutraalne mõiste ja tähendab teatud vaatenurka, mis on mingile sotsiaalsele grupile kasulik) laetud eeldusi õigustest, suhetest, teadmistest ja identiteetidest kui antust. Sellised tekstitootmise praktikad kujunevad koos oma argimõistustlike eeldustega vastavalt gruppide vahel kehtivatele võimusuhetele. Ideoloogilised eeldused ja praktikad, mis on kätketud võimusuhetesse, jäävad tavaliselt nähtamatuks ja see aitab kehtival võimusuhtel püsida. (Fairclough 1995a: 54)

Seda, kuidas ühiskonnas kehtivad normid ja tavad muutuvad enesestmõistetavaks (ja märkamatuks), nimetatakse loomulikustumiseks ehk naturaliseerumiseks. Reet Kasik kirjeldab loomulikustumist järgmiselt:

„Mingeid teatud keele tootmise või tõlgendamise malle, tegelikkuse liigendamiseks vajalikke kategooriaid ja neid tähistavaid mõisteid pidevalt korrates hakatakse neid pidama sotsiokultuurilises kontekstis loomulikuks, enesestmõistetavaks. Just loomulikustumiseprotsessi peetakse keelelise ideoloogilisuse väljendajaks, ühiskonna väärtuste ja suhtumiste süsteemi poolt põhjustatuks.“ (Kasik 2008: 15)

Loomulikustumine tagab suhtluse korrapära, tunde, et asjad on nii, nagu nad seda loomulikult olema peavad. Tavaliselt eeldatakse grupi liikmetelt selles loomulikustunud diskursuste teadmist. Need on osa taustateadmistest, mis aitavad tekste koherentselt tõlgendada. Kriitiline diskursusanalüüs denaturaliseerib loomulikustunud diskursususi ja näitab, kuidas mingi sotsiaalse nähtuse ühel viisil

representeerimine ei ole ainuke võimalus. Eeldatakse, et igal representatsioonil on mingi sotsiaalne baas, st tegemist on kellegi vaatenurgaga. (Fairclough 1995b: 27, 31)

1.1.1. Võim ja diskursus

Kriitilise diskursusanalüüsi keskseid mõisteid on võim, täpsemalt gruppide või institutsioonide sotsiaalne võim. Van Dijki järgi võib võimu lühidalt määratleda grupi või institutsiooni võimena kehtestada teiste üle mingisugust kontrolli. Võim tähendab ka (eelis)ligipääsu vajalikele ressurssidele (nt varandus, jõud, kultuur). Ressursside põhjal saab eristada võimutüüpe: rikkad – raha, sõjavägi, vägivaldseja – jõud, ajakirjanikud, teadlased jt – teadmised, autoriteet. Võim pole kunagi absoluutne ja võib piirduda vaid ühe sotsiaalse valdkonnaga. Grupivõim ei tähenda, et võimu omava grupi iga liige omaks teistega võrdset võimu, võim kui grupi omadus kehtib vaid kogu grupi kohta tehtud üldistusena. (van Dijk 2001: 344–345)

Võim kuulub diskursuseanalüüsi sotsiokultuurilise tasandi juurde (O'Halloran 2003: 13). Võim ja diskursus on omavahel seotud: ligipääs mõnele (sotsiokultuurilisele) diskursusele on ise võimuressurss ja nagu van Dijk seda kirjeldab: mõtted juhivad meie tegusid, diskursus juhib omakorda meie hoiakuid, seisukohti ja selle kaudu mõjutab diskursus meie käitumist; kes kontrollivad diskursust, kontrollivad suuremal või vähemal määral meie mõtteid ja käitumist (van Dijk 2001: 355).

Diskursuste mõju meie käitumisele avaldub ka kõige argisemates tegevustes. Iga konventsioonil, mis ühiskonnas kehtib, on diskursiivne komponent, mistõttu tavade muganduvat käitumist võib tõlgendada diskursiivse võimu efektina, kusjuures sund ei pea tulema väljast: tavade ja normide internaliseerimise (sh diskursuste loomulikustumise) kaudu teostame me võimu enda üle ise. (van Dijk 2008a: 29–30) Kuna võim on kaudne, sel on mentaalne ja diskursiivne dimensioon, on diskursuseanalüüsil ühiskondlike võimuhete uurimisel täita oluline roll.

1.1.2. Meedia ja diskursus

Ehkki meedia võim on vahendav, on sel sotsiaalse võimu stuktuuride tootmises ja taastootmises oma autonoomne roll. Näiteks allikate-teemade valimine, uudiste tootmise rutiin. Samuti valib meedia, milliseid tegutsejaid representeerida, mida nende kohta öelda, iseäranis aga seda, kuidas neist rääkida. Need protsessid pole arbitraarsed ega juhindu vaid huvitavusest. Uudisväärus põhineb ideoloogilistel ja professionaalsetel kriteeriumidel, mis tunnistavad ja legitimeerivad eliidi võimu ja tagavad selle esindajate, organisatsioonide, rahvuse eelisligipääsu ajakirjandusele. (van Dijk 2008a: 54–55)

Meediatekst on mitmehäälne, selles on palju erinevaid “kõnelejaid”: kõnelevad nii lihtinimesed, reporterid, kes vahendavad teiste sõnu, arvamused, poliitikud jt. Häälid pole uudises kunagi võrdselt representeeritud, mõnel neist on suurem kaal (enamasti eliit), mõni hääl on teistega võrreldes marginaliseeritud. Mõned häälid raamistavad teisi, määravad teistest kõnelemise viisi. (Fairclough 1995a: 80–81) Seega on oluline vaadata, kes saavad sõna, kui sageli, milline roll nende sõnadele omistatakse ja milline on tekstis väljendatud seisukohtade seos ühiskondlike domineerimissuhetega. Pagulasdiskursuse (korra) juures tähendab see, et tuleb vaadata, kuidas väljendub meedias nende kui nõrgema poole suhe enamusgrupiga.

Van Dijk (2008a: 56) väidab, et ajakirjanikud kalduvad oma sotsiaalse tausta tõttu taastootma kehtivaid ideoloogiaid. Ajakirjanikud võivad domineeriva poliitika suhtes kriitilised olla, mitte jagada eliidi ideoloogiaid, kuid need jäävad tavaliselt paindliku domineeriva konsensusse piirese. Põhiväärtuseid, norme, kehtivaid võimusuhteid seatakse harva kahtluse alla, kui, siis ettevaatlikult ja kaude. Pigem on mittenõustumine organiseeritud ja kontrollitud.

Massimeedia peegeldab seega sotsiaalset peavoolu, mistõttu on see hea allikas domineerivate diskursuste uurimiseks (Mautner 2008: 32). Üks tekst võib kombineerida mitut diskursust, seepärast tuleb meediatekstide analüüsimisel silmas pidada ka eri diskursuste konfiguratsioone ja nende koartikuleerimise viise selle sees; nende hulk, ehkki teoreetiliselt lõputu, on tavaliselt piiratud (Fairclough 1995a: 78, 98). Järelikult tuleb meediatekstidest otsida ka domineerivaid konfiguratsioone, mitte piirduda üksikute diskursuste kirjeldamisega isolatsioonis.

1.2. Kognitiivne lingvistika

Kognitiivse lingvistika lähtekohti on, et grammatilised struktuurid on tähenduslikud, eri konstruktsioonid loovad ühest nähtusest või olukorrast eri pilte, nad juhivad meie tähelepanu nähtuse ühtedele, aga mitte teistele aspektidele; grammatika toob esile, fokuseerib teatud elemente, jättes teisi tahaplaanile (Hart 2011: 2). Langackeri järgi tähendab see, et väljendite tähendus ei sõltu ainult nende mõistelisest sisust, vaid ka sellest, kuidas seda sisu tõlgendatakse (*construe*): grammatika konstrueerib tähendust alati mingist vaatepunktist, mõni osa on spetsiifilisem, teine skemaatilisem (Langacker 2008: 55).

Keel kodeerib iga sündmust paratamatult mingist perspektiivist. Veel enam – keelekasutaja ei ole sellest keele omadusest alati teadlik (Evans ja Green 2006: 230). Selle väite ideoloogilised tagajärjed on selged: kui keeleline tähendus on seotud kindla perspektiiviga, ei ole keel kunagi neutraalne ning perspektiivi valimine on avatud ideoloogilistele manipulatsioonidele. Seega pakub kognitiivne lingvistika kriitilise diskursuseanalüüsi meetoditele sobivat täiendust.

1.2.1. Prototüübid ja kategoriseerimine

Kognitiivse lingvistika üks keskseid mõisteid on kategoriseerimine. Kognitiivses keeleteaduses lähtutakse tähelepanekust, et keeleliselt väljendatavaid kategooriad ei eksisteeri objektiivselt: tegelikkuses kategooriad puuduvad, kõneleja on see, kes maailma kategoriseerib. Kategooriad keeles ja tunnetuses on prototüübipõhised, on paremaid ja halvemaid näiteid kategooriate liikmetest, näiteks mõnda lindu peetakse paremaks mõiste LIND näiteks kui teist. Kategooria tüüpilisimat eksemplari nimetatakse prototüübiks. Kategooriate piirid on sageli ähmased (leidub erandeid) ja kategooriad võivad oma piirialadel sulada kokku oma naaberkategooriatega. (Taylor 2007: 34, 46)

Rääkides kategoriseerimise olulisusest diskursuses ja selle analüüsimisel, toob Hart välja, et kategoriseerimine põhineb võrdlemisel, kus hulka nähtusi peetakse mingi tunnuse põhjal samasse klassi kuuluvaks. Seetõttu on kategoriseerimine

oluline referentsiaalne strateegia, mis võib olla ideoloogiliselt motiveeritud. Kuna kategoriseerimine toimub keeles ja keele kaudu, konstrueeritakse kategooriaid diskursuse kaudu. (Hart 2011: 7)

1.2.2. Mudelid: kognitiivsed, mentaalsed ja kultuurilised

Nagu alapeatükis 1.1 mainiti, peab van Dijk individuaalse ja sotsiaalse, teksti ja ühiskonna ühenduslülis sotsiaalset tunnetust. Seetõttu on tunnetusel van Dijki teoorias keskne roll. Van Dijki järgi representeerib lugeja tekstis esitatut mentaalsete situatsioonimudelitena. Need on mentaalsed infostruktuurid, mis uue informatsiooni kõrval sisaldavad ka varem teadaolevat informatsiooni situatsiooni kohta. Mentaalsed mudelid on tunduvalt inforikkamad kui tekstid, sest lugejad tuletavad suure osa teksti mõistmiseks relevantsetest teadmistest ise. See, kuidas teksti elemendid on omavahel organiseeritud, võib anda strateegilisi vihjeid selle kohta, kuidas tuleks mentaalset mudelit organiseerida. Teemad viitavad sellele, mis peaks mudelis olema oluline ja mis vähem oluline. Kõrgema taseme teemad (makrostruktuurid) võivad mudeliski kõrgema tasandi informatsiooniks saada. (van Dijk 1991: 74)

Mentaalsed mudelid on subjektiivsed ega kujuta endast diskursuse sündmuste objektiivset representatsiooni, vaid on alati seotud keelekasutaja tõlgendustega, mis toimub omakorda isiklike eesmärkide, varasemate kogemuste ja teadmiste taustal. Inimeste mentaalsed mudelid ei kattu täielikult, mistõttu sama teksti interpretatsioon varieerub indiviiditi. (van Dijk 2008b: 58–60)

Van Dijki arusaam, et võrreldes meie tõlgendustega neist on tekstid suhteliselt infovaesed, haakub kognitiivse lingvistika arusaamaga tähendusest. Sõnad ja laused on ligipääsupunktid (*prompts*) suurematele teadmiskonstruktuuridele ja nende konkreetne tähendus luuakse alles kasutuskontekstis, keel on kui tähendusloome juhised (Evans ja Green 2006: 214). Kuid kui van Dijk näeb situatsioonimudelite struktuuri propositsioonilisena, siis kognitiivlingvistid rõhutavad mentaalsete mudelite mõistelist sisu ja analoogrepresentatsioonide tähtsust (Hart 2014: 109).

Nii diskursused kui ka mentaalsed mudelid põhinevad skeemidel, mis on

korduvate kogemuste põhjal tehtud üldistused. Seega teksti põhjal konstrueeritud personaalse ja unikaalse mentaalse mudeli struktuur, selle stabiilsed kategooriad, on vähemalt osalt määratletud akumulatsioonide kogemuste poolt. (van Dijk 2008: 61) Neid skeeme võib kõrvutada freimide ja idealiseeritud kognitiivsete mudelitega kognitiivses keeleteaduses ja kultuuriliste mudelitega antropoloogias.

George Lakoffi järgi organiseerivad teadmisi idealiseeritud kognitiivsed mudelid, kategooriad ning prototüübiefektid on nende kõrvalsaadus. Idealiseeritud kognitiivne mudel on struktureeritud tervik, mis on idealiseeritud selles mõttes, et selle sisu ei ole alati objektiivne, pigem on tegu inimesest sõltuvate abstraksioonidega, näiteks nädalad ei eksisteeri maailmas kuidagi iseenesest, vaid inimene on see, kes organiseerib aega seitsme päeva kaupa (Lakoff 1987: 68–69).

Kognitiivanthropoloogias kasutatakse idealiseeritud kognitiivsete mudelite asemel kultuuriliste mudelite mõistet. Idealiseeritud kognitiivsete mudelite kultuuriline, sotsiaalselt jagatud aspekt on ka siinse töö jaoks oluline ja vääril eraldi rõhutamist. Rääkides näiteks PAGULASE kultuurilisest või idealiseeritud kognitiivsest mudelist või mudelistest, on tähtis silmas pidada selle kultuurilisust – tegemist on sotsiaalselt jagatud representatsioonidega.

Kultuurilised mudelid ei paku inimestele koherentset ontoloogiat, globaalset tervikut, need on tööriistad, mida kasutatakse vastavalt vajadusele. Mudelid võivad olla omavahel konfliktis ning ühe või teise mudeli eelistamine sõltub eesmärkidest, mis aga ei tähenda, et neis puuduks igasugune süsteem ja korrapära. Eksperdiarvamused ja kultuuriline või rahvatarkus on ühed tegureist, mis annavad mingitele kultuurilistele tõlgendustele nende jõu. (Quinn ja Holland 1989: 10)

Quinn ja Holland kirjutavad, et mudelitel on nende direktiivse jõu tõttu (nende võime käitumist mõjutada) ka ideoloogiline dimensioon. Kultuurilised mudelid võivad teenida võimu huve. Nad toovad aga välja, et miski ei teki tühja koha peale: uue ideoloogia edukus eeldab varasemate kultuuriliste teadmiste aktiveerimist; edukas ideoloogia paistab ühtaegu nii legitiimne kui paratamatu ning rakendab varasemad mudelid oma teenistusse moel, mis täidab ideoloogilisi eesmärke kinnitades samas ka kehtivaid arusaamu ja väärtusi. (Quinn ja Holland 1989: 13)

1.2.3. Kognitiivsed mudelid ja stereotüübid

Lakoff on kasutanud oma idealiseeritud kognitiivsete mudelite teooriat ka stereotüüpide selgitamiseks. Siin osutuvad oluliseks metonüümilised mudelid. Need on sellised kognitiivsed mudelid, kus mudeli kahe elemendi A ja B vahel on selline suhe, et kognitiivse mudeli üks element B võib seista teise elemendi A eest. (Lakoff 1987: 78) *Ta* (Lakoff 1987: 81) toob välja, et stereotüüpide tähtsus kontseptuaalses struktuuris seisneb tõigas, et stereotüüp määrab meie normaalsed ootused. Normaalseid ootusi saab analüüsida keele kaudu: mõne mõiste taustaootuste kasutamine viisil, mis läheb stereotüübiga vastuollu, annab tulemuseks semantiliselt imeliku või tavatu lause. Lähtudes pagulase negatiivsest stereotüübist, võib Lakoffi järgi oletada, et kui võrrelda lauseid *Ta on pagulane, aga ta ei ole terrorist* ja *Ta on pagulane, aga ta on (ka) terrorist*, siis esimest hinnataks semantiliselt normaalsemaks kui teist.

Lause *Ta on pagulane, aga ta ei ole terrorist* tugineks sel juhul idealiseeritud kognitiivsele mudelile, milles *pagulane* ja *terrorist* on sama kognitiivse mudeli osad, millest järelduks, et terroristist *pagulane* on representatiivsem või tüüpilisem, siit ka vastandust väljendav sidesõna *aga*. Lauses *Ta on pagulane, aga ta on (ka) terrorist* eeldatakse vastupidist: *terrorist* ja *pagulane* on kaks erinevat mudelit ja lauses viidatud indiviid on juhtumisi mõlema kategooria liikme näide, *terrorist-pagulane*.

Kui selline stereotüüp kehtiks, oleks selle tekke põhjus ilmselt selles, et võetakse üks esilduv näide, mis hakkab metonüümselt kogu kategooriat esindama, ja see mõjutab seda, kui tõenäoliseks hinnatakse, et iga individuaalne *pagulane* kuulub kategooriasse *terrorist-pagulane*. Metonüümiliste mudelite puhul on tavaline, et esilduva eksemplari laadseid kategooria liikmeid peetakse sagedamini esinevaks, kui nad tegelikult on (Lakoff 1987: 90).

Eeltoodud lausete semantilist normaalsust saab eksperimentaalselt testida, näiteks paludes katseisikutel hinnata väidete nagu *Ta on pagulane, aga ta ei ole terrorist* ja *Ta on pagulane, kuid ta on (ka) terrorist* vastuvõetavust. Kuid sellele hüpoteesile võib tuge leida ka korpuse abil, selleks peaks korpuses leiduma tunduvalt enam selliseid lauseid, mis sarnanevad esimesega. Teiselaadseid leidub aga harva või üldse mitte.

Kui vaadata, kuidas konstrueerib pagulasdiskursuse keskseid väljendeid *põgenikekriis* sellega tähistatavat olukorda, võib väita, et põgenikekriisi selline nimetamine raamistab olukorra juba ette pagulaste suhtes ebasoodsalt, see annab mõista, et pagulaste tulemise tõttu on Euroopa kriisis ja laseb Euroopat paista kui kannatajat. Pole kahtlustki, et väga suure hulga põgenike saabumine tekitab mõningaid probleeme, millega Euroopal tuleb toime tulla, kuid olukorra selline määratlemine võib aidata varjata, jätta taustale tõsiasja, et saabujad ise on n-ö kriisis, et olukord kodumaal on nende lahkumise esmane põhjus. Öelda, et Euroopal on pagulaskriis, tähendab vähemalt sõnasemantika tasandil väita, et pagulased on kriisi põhjus, ja jätta tähelepanuta kriisi sügavamad põhjused – pagulaste endi kriis. Niisiis, mõiste *pagulaskriis* on ideoloogiliselt laetud: see võib toimuvat autorile ideoloogiliselt kasulikul viisil dekontekstualiseerida/ahistoriseerida. Seega määratleb mõiste *pagulaskriis* põgenikke probleemina.

Idealiseeritud kognitiivsete / kultuuriliste mudelite sisu määratlemisel on kasulik mõiste domeenimaatriks. Langackeri (2008: 44) järgi aktiveerib väljend osana oma tähendusest rea kognitiivseid valdkondasid või domeene, mis moodustavad selle väljendi mõistelise sisu. Valdkond on katusmõiste, mis tähistab erineva keerukuse ja ülesehitusega kontseptuaalseid üksusi, millest koosnevad taustateadmised, mille suhtes leksikaalseid üksusi mõistetakse ja kasutatakse (Evans ja Green 2006: 230). Langackeri (2008: 46) näite analoogial võib mõiste ABITURIENT domeenimaatriksit analüüsida järgmiselt: see hõlmab põhivaldkondasid nagu AEG, RUUM (mis põhinevad otsesel kogemusel ega ole taandatavad teistele, põhilisematele valdkondadele), madalama tasandi valdkondi nagu ISIK ja AASTA ning kõrgema tasandi valdkondasid ÖPPIMINE, ÕPILANE, KOOL. Nagu näha, on domeenimaatriksid hierarhilise struktuuriga, liikudes konkreetsemalt (kogemuslikult) abstraktsemale (kultuurilisele).

Langacker (2008: 46–47) kirjutab, et valdkond on võrreldes kognitiivsete mudelitega üldisem mõiste, mis sisaldab nii põhivaldkondasid kui ka mudeleid. See, mida Langacker nimetab abstraktseks valdkonnaks, vastab suuresti kognitiivsele mudelile (Cienki 2007: 182). Domeenimaatriks kujutab endast väljendi kontseptuaalset sisu, kuid väljendid konstrueerivad seda sisu alati omal moel, mingist vaatepunktist (Langacker 2008: 55). Siinses töös kasutatakse mõisteid

„domeenimaatriks” ja „valdkond” siis, kui mõeldakse kognitiivse/kultuurilise mudeli kontseptuaalseid dimensioone, mida peetakse mudeli suhtes põhilisemaks.

2. Pagulased ja moslemid briti meedias

Viimastel aastatel on tunduvalt kasvanud kriitilist diskursuseanalüüsi ja korpuslingvistikat kombineerivate tööde hulk. Üheks peamiseks põhjuseks on vajadus suurema objektiivsuse järele. Nimelt on kriitilisele diskursuseanalüüsile ette heidetud vähest objektiivsust, oma hüpoteesidega kokkusobivate tekstide valimist ja üldistuste tegemist paari üksiku teksti pinnalt. (Baker 2012: 247) Teisalt on korpuslingvistikat kritiseeritud selle pärast, et sel on kalduvus jätta tähelepanuta kontekst (Baker jt 2008: 279). Kahe lähenemise ühendamise aitab neist probleemidest üle saada. Korpuspõhise diskursuseanalüüsi abil on ilmsesti kõige põhjalikumalt uuritud briti meediat. Järgnevalt tutvustatakse mõningaid uurimusi, mis käsitlevad pagulastemaatikat ja sellega lähedalt seotud islamidiskursust.

Kõige ulatuslikum projekt, mis selles vallas läbi on viidud, on "Discourses of Refugees and Asylum Seekers in The UK press 1996–2006", mille tarvis koostati üle 140 miljonist sõnest koosnev korpus, mis hõlmab 10 aasta perioodi vältel inglise meedias ilmunud tekste, mille teemaks on sõjapõgenikud, varjupaigataotlejad (edaspidi RAS), immigrandid ja migrandid (edaspidi IM). Tekstid pärinevad 12 üleriigilisest ja kolmest kohalikust väljaandest. Projekti eesmärk oli selgitada välja, kuidas on RASIM keeleliselt määratletud ja konstrueeritud, millised on teemad, mida nendega seoses käsitletakse, millised on hoiakud nende suhtes ja kas tabloidide ja kvaliteetlehtede hoiakuis on erinevusi. Kollokatsioonide analüüs näitas, et 86% kollokatsioonidest langes ühte kaheksast kategooriast: 1) päritolu/läbimine/sihtpunkt, 2) arv/hulk, 3) sisenemine, 4) majandusprobleemid, 5) asukoht, 6) naasmine, 7) legaalsus, 8) kitsikus. Neid kategooriaid kasutatakse järjekindlalt, et osutada RASIMile negatiivselt. Suur hulk RASile osutamise kordadest puudutas sisenemist. Üks tavalisemaid strateegiaid oli veemetafooride kasutamine (VOOL, VOOG). Üksikud positiivsed viitamised esinesid kvaliteetlehtedes. Neis rõhutati mitmekesisuse positiivseid aspekte. Üldine kajastus on Bakeri jt (2008) järgi aga valdavalt negatiivne ja teematering väike.

Andreas Musolff (2015) on uurinud dehumaniseerivaid metafoorseid stsenaariume inglise ajakirjanduses, BBC netifoorumis ja (paremäärmuslaste)

blogides. Tema analüüs näitas, et meedia ja foorumid kasutavad piiratud hulka standardseid stsenaariume, mis moodustasid 90% kõikidest ideoloogiliselt relevantsetest metafooridest. Need on:

- 1) MAHUTI: riiki kujutatakse mahutina, millel on kindlad piirid ja mille suhtes võib olla kas sees- või väljasolija;
- 2) LIIKUMINE: nagu eelmiseski uurimuses, on sagedased erinevad veemetafoorid;
- 3) TEGEVUS: immigrante kas lastakse oma riiki või saadetakse nad tagasi koju, selle stsenaariumi allstsenaarium on VÄGIVALDNE TEGEVUS, milles nähakse immigrantide tegevust kui SEESOLIJATE õiguste rikkumist, millel võivad olla ohtlikud tagajärjed;
- 4) EFEKT: siia kuuluvad erinevad stsenaariumid, mille järgi sissetulijate kultuur kas seguneb või isegi hävitab kohaliku kultuuri, kus immigrandid naudivad erinevaid hüvesid (parasiidimetafoor), aga võivad ka ise olla kasulikud (nt majandusele).

Baker jt uurisid (2013) 143 miljonist sõnast koosneva korpuse peal sõna *muslim* 'moslem' nimisõnalisi kollokaate ja analüüsisid neist kaht sagedasemat: *Muslim world* ja *Muslim community*. Sarnaselt RASIMi korpuse analüüsile leiti ka siin, et tabloidide teemadering on kitsam ja representatsioon negatiivsem kui kvaliteetlehtedes. Tabloidid kirjutasid moslemitest sagedamini seoses terrorismi ja äärmuslusega. Kvaliteetlehtede teemavalik oli mitmekesisem, kuid rohkem oli lugusid üle maailma toimuvatest konfliktidest, mille osalised on moslemid. Samuti selgus, et nimisõna fraasid, mille atribuudiks on sõna *muslim*, seostuvad kõige enam vägivaldsete konfliktidega (äärmusalne, fanaatik, terrorist jne).

Leiti ka, et islamit kujutatakse etnilise või rahvusliku identiteedina, s.o. homogeense entiteedina, millel on oma sotsiokultuurilised atribuudid nagu noorsugu, perekond, naine, mees. Fraase *Muslim world* ja *Muslim community* kasutati peamiselt selleks, et näidata kõiki moslemeid homogeensesse gruppi kuuluvana, homogeniseerimise suhtes kriitilist seisukohta väljendavaid hoiakuid esines vaid mõnel üksikul korral. Fraas *Muslim community* eelistas kaht semantilist konteksti:

esiteks midagi, mis võib vihastada või solvuda, teiseks midagi, mis on ülejäänud Suurbritanniast eraldiseisev. *Muslim world* osutab tavaliselt lihtsalt kõigile moslemitele üle kogu maailma ja nende suhteid teistega (s.o lääneriikidega) kujutatakse pigem halvana. (Baker jt 2013)

3. Korpus ja meetod

3.1. Korpus

Analüüsitav korpus koosneb Postimehe ja Delfi netiväljaannetes 2015. aasta aprillist detsembrini ilmunud pagulasteemalistest artiklitest. Artiklite leidmiseks kasutati märksõnaotsingut, otsingusõna oli *pagulased*. Kuna märksõnu genereeritakse (arvatavasti) automaatselt (ja eeldatavasti tekstis esinevate sõnade põhjal), ei ole valimisse pääsenud kõik relevantsed tekstid, kuid kontroll otsingusõnadega *immigrandid* ja *migrandid* näitas, et eri otsingusõnadega on tulemused suures osas kattuvad. Seega võib valimit pidada representatiivseks.

Postimehest valiti vaid sellised artiklid, mis on ilmunud Postimehe põhiportaalis. Meelelahutuslikud artiklid, mis ilmusid (meelelahutuslikes) lisades, jäeti kõrvale. Sarnaselt toimiti ka Delfiga. Ehkki esialgu kavatseti võtta vaid Eesti Päevalehes ilmunud artiklid, otsustati leitud artiklite vähesuse tõttu lisada ka Delfi põhiportaalist leitud sobivad artiklid. Kokku saadi niiviisi 414 artiklit. Postimehest 209 ja Päevalehest/Delfist 205 artiklit, vastavalt 122 297 ja 100 776 lemmat (ilma kirjavahemärkide, numbrite ja sidesõnadeta).

Referentskorpuse materjal pärineb eesti keele koondkorpuse Postimehe, Eesti Päevalehe ja Õhtulehe allkorpustest. Tekstid on aastatest 1997–2007, Postimehel 1995–2000, Päevalehel 1997, 1999 ja 2001–2007, Õhtulehel 1998 ja 2000–2007. Niisiis esindab perioodi 1997–2007 iga aastat kaks ajalehte. Selline valik on tingitud asjaolust, et koondkorpuse Postimehe materjalid pärinevad aastatest 1995–2000, Õhtulehe ja Päevalehe omad aga vastavalt aastatest 1997–2007 ja 1995–2007.

Võib eeldada, et eesti ajakirjanduskeel on viimase 20 aasta jooksul muutunud, mistõttu ei pruugi koondkorpuses leiduvad Postimehe tekstid olla enam Postimehe keelekasutuse suhtes representatiivsed. Sama kehtib mõnevõrra vähemal määral ka Päevalehe ja Õhtulehe tekstide kohta. Seega võib teatud määral kahelda referentskorpuse representatiivsuses, kuid kuna referentskorpust on vaja vaid pagulaskorpuse võtmesõnade leidmisel, ei mõjuta see tulemusi siiski kuigi oluliselt,

sest oletatavasti on teemadering ajalehtedes enamasti samaks jäänud ja ühes sellega ka (põhi)sõnavara. Sellegipoolest võeti võtmesõnade valimisel arvesse seda, et sõna oleks mõlemas korpuses esindatud. See tagab, et leitud võtmesõnad on võtmesõnad.

Praktilistel eesmärkidel (nt suure hulga andmete töötlemine võib olla ressursimahukas) on referentskorpuse materjali hulka piiratud, selleks on koostatud 440 TEI-failist (ühes failis on mitu artiklit) koosnev juhuvalim, kokku 8 445 629 sõnet (ilma kirjavahemärkide, numbrite ja sidesõnadeta). Andmete töötlemiseks kasutati programmeerimiskeeli Python ja R. Mõlemad korpused lemmatiseeriti automaatselt Pythoni teegiga Estnltk.

3.2. Meetod

Materjali analüüsimiseks kasutatakse võtmesõnade põhist lähenemist. Võtmesõnad on sõnad, mille esinemissagedus analüüsitavas korpuses on statistiliselt oluliselt sagedasem kui referentskorpuses, milleks on tavaliselt suurem ja temaatiliselt üldine korpus. Selle eesmärk on saada aimu teemadest, mis on korpuse materjalis sagedased. Teine oluline mõiste on kollokatsioon, mille all mõistetakse tavaliselt kaht koosinevat sõna, mille esinemissagedus korpuses on suurem kui juhus. (Baker jt 2008: 278) Michael Hoey (2004) on oletanud – vaade, mida võib pidada konstruktsioonigrammatika korpuslingvistiliseks variatsiooniks –, et igal leksikaalsel üksusel on oma kollokatsioonid ja lauseid võib vaadata kui ühte põimitud kollokatsioonide jada, nii et iga uus lause on mõne varasema teisend.

Võtmesõnad ja kollokatsioonid aitavad välja selgitada olulisemad mustrid, mille põhjal saab materjalile juba kvalitatiivselt läheneda ja selgitada välja suuremad semantilised mustrid ja olulisemad teemad. Tavaliselt leitakse selle jaoks võtmesõna või kollokatsiooni konkordantsid, mis tähendab sõnavormi esinemisjuhtu selle tekstilises kontekstis, mis võib ulatuda mõnest sõnast lause või kogu tekstini. (Tribble 2010: 167, Baker jt 2008: 277, 284) Käesolevas töös on konkordantside asemel kasutatud lauseid, milles võtmesõna või kollokatsioon esineb, sest Estnltk suudab lauseid ära tunda, mis teeb tervete lausete kättesaamise korpusest lihtsamaks kui konkordantside leidmise.

Seoses võtmesõnade lähenemisega on osutatud mõningatele probleemidele võtmesõnade võtmesuse hindamisel. Nimelt kasutatakse sageli võtmesuse hindamise kriteeriumina statistilist olulisust / teststatistiku väärtust, mis aga ei ole kohane. Piisavalt suure valimi mahu juures võivad statistiliselt oluliseks osutada ka väga väikesed erinevused. Võtmesuse hindamisel on aga oluline nii see, et efekti suurus oleks informatiivne (s.o piisavalt suur, et olla huvipakkuv), kui ka see, et erinevus oleks statistiliselt oluline. Efekti suuruse hindamiseks pakuvad Gabrielatos ja Marchi välja, et tuleb leida sõnasageduste erinevus protsentides (%DIFF). (Gabrielatos ja Marchi 2012) Seda statistikut on efekti suuruse mõõtmiseks kasutatud ka selles töös.

Muus osas järgib töös kasutatav statistika Sketch Engine'i tarkvara, mis on korpuslingvistikas üks standardtööriistu. Võtmesõnade leidmiseks kasutatakse logaritmilist tõepärafunktsiooni (Yates'i korrektsiooniga; lühend G) ning kollokatsioonide leidmiseks Dice'i koefitsiendil põhinevad logaritmilist Dice'i koefitsienti (lühend logDice). (SE: 2014)

4. Võtmesõnadest kognitiivsete mudeliteni

4.1. Võtmesõnad: pagulasdiskursuse teemad

Järgnevalt esitatakse võtmesõnade põhjal ülevaade ajakirjanduse pagulasdiskursuse olulisematest teemadest ja osalistest. Et võtmesõnapõhist diskursuseanalüüsi pole autori teada Eestis varem tehtud, on ülevaate üks eemärke veenda lugejat meetodi kasulikkuses. Ülevaate andmiseks on üritatud leida suuremad sõnaderühmad, mida mõne tunnuse alusel kokkukuuluvaks võiks pidada, vaadata sõnade kasutust ning leida nende olulisemad esinemiskontekstid. See aitab aimu saada ka meedia pagulasdiskursuse üldisest tonaalsusest.

Allpool tabelis 1 on esitatud 100 kõige olulisemat võtmesõna, mis on valitud nii, et nii logaritmilise tõepärafunktsiooni teststatistik (G) kui ka protsentuaalne erinevus (%DIFF) oleks võimalikult suur. Veergudes „Sagedus Ref” ja „Sagedus A” on esitatud sõna absoluutsagedused vastavalt referentskorpuses ja sihtkorpuses. Veergudes „Norm Sag Ref” ja „Norm Sag A” on normaliseeritud sagedused 100 000 sõna kohta.

Samuti võeti võtmesõnade valimisel arvesse sõnade esinemissagedust. Statistilise korpusanalüüsi seisukohast on uuritav korpus üsnagi väike, mistõttu oleks sagedust arvesse võtmata sattunud loendisse ka selliseid sõnu, mis on pärit vaid mõnest üksikust artiklist, kus seda sõna palju kasutatud on. Näiteks *mammi* (Sagedus A = 32, %DIFF = 8553,88, G = 173, 17, $p < 0,000001$), mis esineb vaid Postimehes ilmunud Ene Pajula arvamusaluses.

Lisaks eelnevatele jäeti kõrvale ka sellised sõnad, mida referentskorpuses ei esinenud. Põhjuseks taas korpuste väiksus. Samuti oli andmeid vaadates selge, et jättes sisse sõnad, mida referentskorpuses ei esine, satuks tabelisse selliseid sõnu, mis esinevad seal vaid referentskorpuse ja uuritava korpuse ajanihke tõttu, s.o vastavat nähtust lihtsalt ei olnud sel ajal, näiteks Eesti Konservatiivne Rahvaerakond, mis asutati alles 2012. aastal. Ehkki EKRE võib olla (ja tõenäoliselt ongi) oluline tegelene meedia pagulasdiskursuses, ei saa seda kahe korpuse võrdlemisel kindlaks teha, kui sõna *EKRE* või *Eesti Konservatiivne Rahvaerakond* esinemine

referentskorpuses on loogiliselt välistatud. Sestap on korpuste võrreldavuse huvides välja jäetud sõnad, mis referentskorpuses puuduvad. See tuleb analüüsile ühelt poolt kasuks, teiselt poolt paraku kahjuks, sest välja jäävad sõnad, mille võtmesuses ei saa kindel olla.

Tabel 1. 100 olulisemat võtmesõna

Lemma	Sagedus Ref	Norm Sag Ref	Sagedus A	Norm Sag A	% DIFF	G	p-väärtus
pagulane	104	1,23	2560	1147,62	93095,61	17820,06	< 0,000001
põgenik	238	2,82	708	317,39	11162,77	4106,39	< 0,000001
ühiskond	2029	24,02	404	181,11	653,86	864,61	< 0,000001
Süüria	152	1,80	370	165,87	9116,10	2072,83	< 0,000001
saabuma	2012	23,82	331	148,38	522,86	610,45	< 0,000001
Pariis	875	10,36	279	125,07	1107,22	802,27	< 0,000001
Vao	3	0,04	261	117,00	329288,24	1863,13	< 0,000001
Kreeka	735	8,70	238	106,69	1125,97	689,72	< 0,000001
kaitse	1275	15,10	212	95,04	529,53	393,70	< 0,000001
Komisjon	970	11,49	209	93,69	715,76	471,88	< 0,000001
vastuvõtmine	429	5,08	208	93,24	1735,67	732,14	< 0,000001
liikmesriik	701	8,30	199	89,21	974,79	535,21	< 0,000001
süüria	972	11,51	187	83,83	628,39	389,02	< 0,000001
Ungari	661	7,83	181	81,14	936,73	476,33	< 0,000001
migrant	21	0,25	176	78,90	31630,89	1145,40	< 0,000001
varjupaigataotleja	8	0,09	157	70,38	74201,66	1074,96	< 0,000001
hirm	847	10,03	155	69,48	592,85	310,12	< 0,000001
ÜRO	753	8,92	140	62,76	603,92	283,33	< 0,000001
sisserändaja	20	0,24	129	57,83	24320,16	818,96	< 0,000001
põgenema	712	8,43	129	57,83	585,96	255,78	< 0,000001
Pevkur	16	0,19	126	56,48	29715,31	814,19	< 0,000001
immigrant	95	1,12	122	54,69	4762,11	593,52	< 0,000001
siseminister	652	7,72	113	50,66	556,18	216,12	< 0,000001
Aafrika	430	5,09	109	48,86	859,73	272,73	< 0,000001
pagulaskeskus	9	0,11	105	47,07	44070,84	697,28	< 0,000001
rassism	48	0,57	100	44,83	7787,65	541,04	< 0,000001
sõjapõgenik	50	0,59	100	44,83	7472,14	536,74	< 0,000001
Tsahkna	56	0,66	100	44,83	6660,84	524,44	< 0,000001
Vahemeri	111	1,31	100	44,83	3310,88	439,78	< 0,000001
süürlane	2	0,02	97	43,48	183524,48	680,63	< 0,000001
vabatahtlik	443	5,25	97	43,48	729,00	220,28	< 0,000001
ümberasustamine	8	0,09	96	43,04	45332,86	638,12	< 0,000001
kvoot	99	1,17	94	42,14	3494,86	419,83	< 0,000001
terrorirünnak	117	1,39	93	41,69	2909,44	392,72	< 0,000001

Lemma	Sagedus	Ref	Norm	Sag	Ref	Sagedus A	Norm	Sag A	% DIFF	G	p-väärtus
Rõivas	44			0,52		90		40,35	7644,24	484,77	< 0,000001
varjupaik	248			2,94		88		39,45	1243,44	265,92	< 0,000001
solidaarsus	72			0,85		84		37,66	4317,08	397,35	< 0,000001
sisseränne	18			0,21		82		36,76	17147,66	499,62	< 0,000001
rahvus	439			5,20		82		36,76	607,19	165,72	< 0,000001
Serbia	439			5,20		80		35,86	589,94	158,60	< 0,000001
ümberpaigutamine	14			0,17		78		34,97	20993,83	485,84	< 0,000001
Lähis-Ida	213			2,52		75		33,62	1233,12	225,36	< 0,000001
rass	48			0,57		74		33,17	5736,86	374,66	< 0,000001
saabuv	154			1,82		74		33,17	1719,28	257,57	< 0,000001
terrorist	380			4,50		74		33,17	637,29	154,11	< 0,000001
panustama	141			1,67		65		29,14	1645,35	221,82	< 0,000001
Facebook	3			0,04		64		28,69	80669,53	435,84	< 0,000001
majutuskeskus	2			0,02		63		28,24	119161,26	434,78	< 0,000001
Juncker	7			0,08		63		28,24	33974,65	408,56	< 0,000001
nahavärv	37			0,44		63		28,24	6346,55	325,51	< 0,000001
saabumine	344			4,07		62		27,79	582,37	121,43	< 0,000001
keeleõpe	48			0,57		61		27,35	4711,47	294,03	< 0,000001
asüülitaotleja	10			0,12		59		26,45	22237,82	368,37	< 0,000001
Merkel	134			1,59		59		26,45	1567,00	196,97	< 0,000001
viha	217			2,57		59		26,45	929,39	153,03	< 0,000001
Liibanon	226			2,68		59		26,45	888,40	149,29	< 0,000001
varjupaigataotlus	2			0,02		58		26,00	109696,08	398,72	< 0,000001
araabia	98			1,16		58		26,00	2140,74	219,22	< 0,000001
moslem	157			1,86		58		26,00	1298,68	177,99	< 0,000001
elamisluba	117			1,39		57		25,55	1744,50	198,92	< 0,000001
inimkaubandus	18			0,21		56		25,10	11678,89	322,53	< 0,000001
võimekus	97			1,15		54		24,21	2007,71	199,03	< 0,000001
põgenikekriis	1			0,01		53		23,76	200561,80	369,27	< 0,000001
pagulaslaager	4			0,05		51		22,86	48172,41	337,40	< 0,000001
Lobjakas	71			0,84		51		22,86	2619,57	206,60	< 0,000001
Schengen	161			1,91		50		22,41	1075,80	139,66	< 0,000001
immigratsioon	34			0,40		49		21,97	5356,40	242,86	< 0,000001
debatt	144			1,71		48		21,52	1162,02	139,24	< 0,000001
tulija	162			1,92		48		21,52	1021,80	130,47	< 0,000001
süütamine	91			1,08		46		20,62	1813,84	162,51	< 0,000001
kogukond	208			2,46		46		20,62	737,30	104,06	< 0,000001
põgenikelaager	22			0,26		45		20,17	7644,24	240,22	< 0,000001
Siseministeerium	75			0,89		44		19,72	2121,16	164,99	< 0,000001
Eritrea	39			0,46		42		18,83	3977,31	192,52	< 0,000001

Lemma	Sagedus	Ref	Norm	Sag	Ref	Sagedus	A	Norm	Sag	A	% DIFF	G	p-väärtus
ränne	30			0,36		41		18,38		5074,30		199,98	< 0,000001
Janson	24			0,28		40		17,93		6210,12		204,21	< 0,000001
päritoluriik	1			0,01		39		17,48		147556,80		268,08	< 0,000001
kohanemine	81			0,96		39		17,48		1722,92		134,50	< 0,000001
Helme	129			1,53		39		17,48		1044,63		106,78	< 0,000001
Võmo	75			0,89		38		17,03		1818,28		133,87	< 0,000001
pagulaspoliitika	5			0,06		37		16,59		27916,93		233,89	< 0,000001
piirikontroll	26			0,31		37		16,59		5287,87		181,86	< 0,000001
tegelemine	112			1,33		37		16,59		1150,76		106,24	< 0,000001
sisserännanu	13			0,15		36		16,14		10384,51		201,94	< 0,000001
tugiisik	24			0,28		36		16,14		5579,11		179,06	< 0,000001
saabuja	37			0,44		36		16,14		3583,75		159,75	< 0,000001
kultuuriruum	52			0,62		36		16,14		2521,13		143,00	< 0,000001
Liibüa	67			0,79		36		16,14		1934,31		129,80	< 0,000001
jaotamine	105			1,24		36		16,14		1198,08		105,36	< 0,000001
tõlk	108			1,28		36		16,14		1162,02		103,80	< 0,000001
UNHCR	3			0,04		35		15,69		44070,84		228,44	< 0,000001
lõimumine	6			0,07		34		15,24		21354,41		209,16	< 0,000001
asüül	25			0,30		33		14,79		4897,61		158,82	< 0,000001
IRL	32			0,38		33		14,79		3804,39		148,64	< 0,000001
toimetulekutoetus	67			0,79		32		14,35		1708,27		109,46	< 0,000001
Hollande	1			0,01		31		13,90		117268,22		210,41	< 0,000001
võõraviha	3			0,04		31		13,90		39022,74		200,09	< 0,000001
vastuvõttev	10			0,12		31		13,90		11636,82		176,35	< 0,000001
välispiir	25			0,30		31		13,90		4594,73		146,61	< 0,000001
integreeruma	40			0,47		31		13,90		2834,21		127,57	< 0,000001

Lisaks neile on loetelust eemaldatud ka sellised statistiliselt esilduvad sõnad, mille kõrge võtmesus tuleneb andmete automaatse töötlemise ebatäiuslikkusest. Siia kuuluvad näiteks eesnimed, mis ei pruugi osutada mõne kindla isiku olulisusele tekstis. Nende esildumine tuleneb juhusest: uuritavas korpuses on selle eesnimega inimesi lihtsalt rohkem. Kuna eesnimed esinevad ajakirjanduses tavaliselt koos perekonnanimedega, siis peaks viimane esimesega statistiliste näitajate poolest üsna sarnasel kohal olema. Viimast juhtumit illustreerib Hanno Pevkuri nimi, kus esilduvad olid nii eesnimi (sagedus A = 48, %DIFF = 2260.15 G = 184,51, p < 0,000001) kui ka perekonnanimi. Esimese näiteks on *Kairi* (sagedus A = 38, %DIFF

= 1572,92, G = 126,07, p < 0,000001), mis esines korpuses kas ükski, *Nassir*'i või *Viik*'iga.

Sedasi valitud võtmesõnad annavad hoolimata korpuse väiksusest suhteliselt usaldusväärse ülevaate olulistest teemadest, kohtadest ja isikutest Postimehe ja Delfi/Päevalehe pagulastemaatika kajastuses. Sõna *pagulane*, mis oli tekstide otsimisel otsingusõnaks, on ootuspäraselt kõigist võtmesõnadest võtmeseim. Sellest hoolimata torkab silma pagulastele viitavate sõnade suur arv: *põgenik*, *migrant*, *varjupaigataotleja*, *sisserändaja*, *immigrant*, *sõjapõgenik*, *asüülitaotleja*, *sisserännanu*. Nende kõrval leiab tabelist 1 ootuspäraselt ka rea sõnu, mis viitavad selgelt pagulastega seotud kohtadele: *pagulaslaager*, *pagulaskeskus*, *põgenikelaager*, *varjupaik*.

Kui võtta arvesse, et sõja tõttu on viimaste aastate jooksul suur hulk põgenikke pärit Süüriast, võib siia rühma lisada ka etnonüümi *süürlane*, sest peamiselt viidatakse nendele süürlastele, kes on pagulased. *süürlane* võib viidata ka rahvusele tervikuna ning samuti leidub juhtumeid, kus süürlaste rahvusliku identiteedi ja pagulasstaatuse vahele tõmmatakse metonüümia kaudu võrdusmärki. Mõnel juhul on võimalik ka tõlgendus, mille järgi kõik pagulased ongi süürlased, see on samuti metonüümia: ühe, kuid silmatorkava osa pagulaste rahvuse kaudu viidatakse kõigile pagulastele. Ebatavalised ei ole ka kasutused, mida võib mõista nii otseselt kui metonüümselt.

Samuti on põhjust arvata, et sõnade *tulija* ja *saabuja* esilduvus on seotud nende kasutamisega pagulastele viitamiseks. Näiteid *süürlase* erinevatest kasutusviisidest ja *tulija* ning *saabuja* kasutamisest pagulastele viitamiseks leiab lausetest 1–6.

- (1) Me pole küll uurinud värskemaid **tulijaid**, vaid neid **moslemeid**, kes on jõudnud Saksamaale eelnevatel kümnenditel.
- (2) Praegu ei ole Eesti sotsiaalsüsteem **tulijatele** sugugi ahvatlev ...
- (3) Arvan, et kui pagulased on saanud, saab kohalik elanikkond aru, et **saabujad** ei erinegi neist endist kuigi palju.
- (4) Ent samal ajal on selge, et isegi võimsa Saksamaa võimetusel **süürlasi** vastu võtta on piirid. (*süürlane* = iga pagulane või pagulus kui rahvuslik identiteet)
- (5) Al Jazeera reporteri sõnul üritavad **süürlased** end teistest rahvustest eraldada ja on seetõttu eemaldunud piiripunktist. (*süürlane* = Süüriast pärit pagulased)

(6) Ma ei alahindaks ka **süürlaste** ja eurooplaste vahelist kultuurilist lõhet. (*süürlane* = rahvus)

Lausest 1 võib jääda mulje, et ka sõna *moslem* võiks lugeda pagulastele viitavate väljendite hulka, kuid sõne *moslem* lauselisi kontekste vaadates ei saa seda väita. Ehkki leidub kasutusi, kus ühe osa pagulaste religioosne ideniteet viitab metonüümia kaudu kõigile pagulastele, esineb seda korpuses harva. Peamiselt viitab *moslem* kas religioossele identiteedile (näited 7–8) või, mõnevõrra harvem, kõigile Lähis-Idast pärit inimestele, hoolimata sellest, milline on nende tegelik usutunnistus (näide 9).

(7) Näiteks jagavad seal ühte tuba kristlasest egiptlane ja **moslemist** iraanlane.

(8) Ei, islamiusk ei tähenda, et iga **moslem** võib ja lausa peab valgeid inimesi vihkama.

(9) Tänapäeval on paljud **moslemid** sunnitud oma kodumaalt põgenema, et end päästa terrorismi ja genotsiidi küüsisist.

Niisiis viitavad tabelis 1 esitatud sajast võtmesõnast 12 pagulastele. Tasub välja tuua, et suuremat täpsust nõudvates tekstides on sõnadel *pagulane*, *põgenik*, *immigrant/sisserändaja*, *migrant* ja *asüülitaotleja/varjupaigataotleja* oma täpne sisu, argikasutuses on need seevastu sageli (lähi-)sünonüümid.¹

Suure hulga lähisünonüümide kasutamine viitamaks ühele nähtusele võib osutada üleleksikaliseerimisele, mis “annab tunnistust kõnealuse ala ideoloogilisest laetusest” (Kasik 2008: 23). Üleleksikaliseerimine on teema ühiskondliku tundlikkuse indikaatoreid. Näiteks nii Inga Kukk (2001) kui ka Karen Kuldnokk (2008) on Eesti ajakirjanduse rahvusdiskursust uurides leidnud, et venelastele viitamiseks kasutatakse märkimisväärset hulka erinevaid väljendeid.

Riikidest jt geograafiliselt määratlevatest kohtadest on Postimehe ja Delfi veergudel olulised olnud Süüria, Eritrea, Aafrika, Lähis-Ida, Serbia, Liibanon, Liibüa, Pariis, Kreeka, Ungari, Vao küla. Üllataval kombel puudub võtmesõnade

1 Riigikogu 2015. aasta teemaleht nr 7 (RT: 2015) määratleb põgenikku, varjupaiga-/asüülitaotlejat ja pagulast järgnevalt: “Põgenik – mõistet kasutatakse katuserminina inimese kohta, kes on olnud sunnitud oma kodust lahkuma. Põgenik võib olla ümber asunud oma koduriigi sees või koduriigist lahkunud, et otsida kaitset mõnest turvalisest riigist. Varjupaigataotleja – välismaalane, kes on esitanud varjupaigataotluse, mille suhtes ei ole veel otsust tehtud. ... Pagulane – välismaalane, kes põhjendatult kartes tagakiusamist rassi, usu, rahvuse, poliitiliste veendumuste või sotsiaalsesse gruppi kuulumise pärast viibib väljaspool päritoluriiki ega suuda või kartuse tõttu ei taha saada nimetatud riigilt kaitset.”

seast *Eesti*, selle põhjuseks võib olla aga see, et Eesti on ajakirjanduses sedavõrd tähtis teema, et *Eesti* kasutussagedus ei erine oluliselt uuritavas korpuses ja referentskorpuses. *Eesti* esinemissageduste erinevus korpustes oli küll statistiliselt erinev ($G = 670,1389$, $p < 0,000001$), kuid esinemissageduste erinevus protsentides, mis mõõdab efektsuurust, oli võrreldes tabelis 1 toodud võtmesõnadega küllaltki väike (%DIFF = 79,31). Seetõttu ei leia seda 100 olulisema võtmesõna seast: see lihtsalt ei erista korpusi piisavalt.

Poliitikutest on tabeli 1 põhjal kõige olulisemad osalised Hanno Pevkur, sotsiaalkaitseminister Margus Tsahkna, peaminister Taavi Rõivas, Saksamaa kantsler Angela Merkel, Euroopa Komisjoni president Jean-Claude Juncker ja Prantsusmaa president François Hollande. *Helme* võib osutada nii Mart kui Martin Helmele. Sellest võib oletada, et mainitud poliitikute sõnad ja teod leidsid meedias kõige enam kajastamist. Teine võimalus on see, et need poliitikud on praegu ajakirjanduses üleüldiselt kajastatumad, sest erinevate poliitikute tähtsus võib muutuda suhteliselt kiiresti: enam kirjutatakse neist, kes parasjagu võimul on. Ajadimensiooni tasub silmas pidada, sest referentskorpuses koosneb mõnevõrra vanematest artiklitest.

Isikunimedest on nende kõrval MTÜ Eesti Pagulasabi juhatuse esimees Eero Janson, saatejuht ja kaitseväe ohvitser Hannes Võrno ja poliitikaanalüütik ja kolumnist Ahto Lobjakas. Viimase esilduvuse põhjust tuleb otsida tema pagulastemaatika käsitlevatest arvamusedest, mis 2015. aastal Postimehes ilmusid ja oma terava kriitika tõttu üsna palju vastukaja leidsid, eriti “Pariis, Eesti*” (PM 15.11.15), kus ta kirjutas, et “Iga Pariisi moslem on rohkem eurooplane – k.a mõrvarid – kui nahavärvile või seedimata kristlusele toetuv poolharitlane Eestis”.

Hannes Võrno prominentsus korpuses on seletatav skandaaliga, mille põhjustas tema postitus Facebook'is, milles nimetas pagulasi muu hulgas metsalisteks ja murjaniteks.

Eesti erakondadest on saja olulisema võtmesõna seas mõneti üllatavalt vaid Isamaa ja Res Publica Liit. Vaadates andmetest teiste erakondade väärtusi, selgus, et *Reformierakond* näitab hoopis kergelt tõukumistendentsi (sagedus $A = 12$, %DIFF = -66,47, $G = 20,51$, $p < 0,001$). Sama suundumust näitab ka *Keskerakond* (Sagedus $A = 12$, %DIFF = -74,60, $G = 36,48$, $p < 0,000001$). Akronüüm RE esineb pagulaskorpuses vaid kahel korral, kuid võtmesõnana see pole statistiliselt oluline

(%DIFF = 122,71, G = 0,29, p = 0,6) Keskerakonna akronüüm aga puudub andemstikust (st kas seda ei esinenud üldse või jäi sagedus mõlemas korpuses väiksemaks kui 5).

Sotsiaaldemokraatlik nimeosana esineb pagulas- ja referentskorpuses ligikaudu samal määral (Sag Ref = 121 ja Sagedus A = 3, %DIFF = -6,13, G = 0,022, p = 0,89), *SDE*'d leiab enam (Sag Ref = 43 ja Sagedus A = 14, %DIFF = 1132,68, G = 38,35, p < 0,000001), kuid kõigi eelmainitute puhul tasub tähele panna suhteliselt väikest absoluutsagedust. Erakondadele viitavate väljendite absoluutsageduse poolest esineb pagulaskorpuses kõige enam *EKRE* (Sagedus A = 67).

Rahvusvahelistest on tabelis esindatud ÜRO ja ÜRO Inimõiguste Nõukogu (UNHRC), ilmsesti on nende esildumise põhjuseks see, et neile viidatakse sagedamini akronüümi kaudu². Eesti riiklikest institutsioonidest leiab tabelist vaid *Siseministeerium*'i.

Võtmesõnade seast leiab ka mitu üldisemat riigi ja ühiskonnaga seotud sõna: *liikmesriik, pagulaspoliitika, ühiskond, kultuuriruum, kogukond*. Kui kahe esimesega on enam-vähem selge, millest on jutt (Euroopa riigid ja pagulaspoliitika, näited 10–11), siis kolm viimast on tunduvalt huvitavamad. Sõna *kogukond* seostub lausetes kõige enam vähemustega (eriti immigrantidega, näited 10–12), kuid võib viidata ka teistele, peamiselt väiksematele gruppidele (näited 13–14). Ent *kogukond* võib ka *globaalne* olla (näide 15).

(10) 2004. aastal oli Serbia põgenike **kogukonna** suuruse poolest maailmas teine riik.

(11) Nad tahavad Inglismaale, sest paljudel on seal juba **kogukonnad** ees ja paljud oskavad ka inglise keelt.

(12) Me oleme endiselt hädas venekeelse **kogukonna** paljude probleemidega.

(13) «Pärast hakkasin mõtlema, et külad ja **kogukonnad** on need kohad, kuhu need inimesed, kes Eestisse saavad, elama lähevad,» ütles ta.

(14) 4. juulil plaanib **kogukond** nimega Tsiklirahvas ühist sõitu Vao külla, et kohalikele elanikele toetust avaldada.

(15) Tunnistame endale, et oleme väikesed riigid ja ükski on globaalses **kogukonnas** raske hakkama saada.

2 Akronüüm EL jäi esimese saja seast napilt välja (Sagedus A = 243, %DIFF = 443,10, G = 397,25, p < 0,000001).

kultuuriruum tähistab peamiselt *meie* või *teisi* (peamiselt islami) kultuure ja esineb kontekstides, milles käsitletakse mitte-Euroopa kultuuritaustaga pagulaste integreerumist/integreerimist Eesti või mõnda teise Euroopa ühiskonda (näited 16–17). Leidub ka emma-kumma kultuuriruumi väärtuste kirjeldusi, mis võivad olla hinnanguvabad (näide 18), kuid tavaliselt täidab see kultuuridevaheliste erinevuste rõhutamise eesmärki, nii et võõras kultuur jääb halba, enda oma heasse valgusse (näited 19–20). See peaks lugejale demonstreerima pagulaste integreerimise võimatust või vähemalt selle äärmist keerulisust. Kuid leidub ka eesti kultuuri suhtes kriitilisi lauseid (näide 21).

- (16) Ta kinnitab, et pagulasperede noorem põlvkond ehk lapsed integreeruvad uude ühiskonda ning **kultuuriruumi** kiiremini ja valutumalt.
- (17) Juhul kui me kõik väidame, et nad (pagulased – toim) peavad sulanduma meie **kultuuriruumi**, meie keskkonda, siis see väga vabatahtlik kaks korda nädalas toimuv keeleõpe ei anna parimat tulemust.
- (18) Juba praegu on seal samas Göteborgis või Pariisi teatud linnaosades või Milano eeslinnades piirkondi, kus elavad suures osas teistest **kultuuriruumidest** – Aafrikast või Araabiast – tulnud inimesed.
- (19) Oulu põgenikekeskuse juhataja Jenni Korpikari arvates ei harju islami **kultuuriruumist** saabunud kuigi ruttu ära meeste ja naiste võrdõiguslikkusega.
- (20) Selgitame sisserännanutele, et meie **kultuuriruumis** ei tohi last lüüa, tutistada, juustest rebida.
- (21) Vihakõne ei ole meie **kultuuriruum** [sic!] uus, kuid on muutunud aastatega teravamaks ja isiklikumaks.

Koos kristluse tähistavate täienditega esines *kultuuriruum* küll kõigest neli korda (*kristlik kultuuriruum* kolm, *protestantlik kultuuriruum* üks kord), kuid huvitaval kombel jäi silma, et neist ühel juhul seati küsimuse alla Eesti kuulumine kultuuriruumi (näide 22) ja ühel juhul hoiab autor selget ironilist distantsi kritsiliku kultuuriruumi mõiste suhtes, vähemalt tähenduses, milles kasutab seda autori arusaamist mööda Margus Tsahkna (näide 23, selguse mõttes on esitatud terve lõik).

- (22) Jätan siinkohal kõrvale arutluse selle üle, kui võrd on Eesti üldse “**kristlik kultuuriruum**”
- (23) Sotsiaalminister Margus Tsahkna arvates peaks Eestis kehtestama sorteerimisreeglid, mis

võimaldaksid potentsiaalsete sõjapõgenike hulgast kristlased üles leida ja erikohtlemisele allutada. Sest just kristlasi kiusatavat kauges ja koledas muhameedlikus maailmas teistest enam taga. Ministri loogika järgi kuuluvad kristlased **kristlikku** (ehk õhtumaisesse) **kultuuriruumi** ka siis, kui elavad väärusuliste või muidu vaenlaste maal.

Sõna *ühiskond* tähistab meedia pagulasdiskursuses ligi neljandikul kordadest Eesti ühiskonda: kollokatsioonid *Eesti ühiskond* ja *meie ühiskond* esinesid korpuses vastavalt 72 ja 36 korda. Juhuslikult valitud 100 lause analüüs näitas, et sõna *ühiskond* esineb kõige enam ühiskondliku sidususe või konflikti kontekstis (näited 24–27) – ühiskond on kas lõhenemas või lõhenenud –, teine olulisem teema on pagulaste lõimimine ja sisserände mõju ühiskonnale (näited 28–29). Mõnikord mainitakse nende teemadega seoses ka ühiskonnas levivat vaenuõhutamist ja süvenevat rassimiprobleemi (näited 30–31).

(24) Meie **ühiskond** on lõhki.

(25) Inimene ei võõrandu **ühiskonnast** ise, ta tõugatakse teiste ühiste pingutustega eemale.

(26) Pagulaskriis on proovile pannud nii Euroopa Liidu, kui **ühiskonna** ühtsuse tervikuna.

(27) Isegi 6000 inimese vastuvõtmine ei kõigutaks meie **ühiskonda**.

(28) Tuleb hakkama saada meist kultuuriliselt erinevate inimeste siinsesse **ühiskonda** lülitamisega.

(29) Soome keele ja **ühiskonna** õpetamise ehk lõimimisega tehakse algust juba pagulaslaagrites, st «raisatakse õpetusressurssi» ka nende peale, kes ei pruugigi edaspidi Soome jääda.

(30) Vastupidi, **ühiskonnale** jäetakse muljet, aktiivselt ja passiivselt, et «vihakõne» ongi amorfne nähtus, millega võitlemine võiks kuidagi ohustada meie praegusi vabadusi.

(31) Saata **ühiskonnale** sõnum: vägivald pole avaliku debati osa.

Võtmesõna *Facebook* peegeldab tõenäoliselt nüüdisajakirjanduse laiemat trendi kajastada sotsiaalmeedias asetleidvaid sündmusi ega pruugi iseloomustada spetsiifiliselt meedia pagulasdiskursust, kuid sellest hoolimata, nagu Võrno juhtum näitab, mängib Facebook ka siin tähtsat rolli. Sotsiaalmeedia mõju traditsioonilise(ma)le ajakirjandusele on kahtlemata teema, mis vääraks eraldi uurimist. Allpool on mõned näited sõna *Facebook* lauselistest kontekstidest. Nagu näha, on ka sotsiaalmeedia üks poliitilise tegutsemise kohti. Sagedamini mainitakse

küll äärmuslike seisukohtade levimist (näited 33–34), kuid leidub ka positiivsemaid näiteid, nagu solidaarsuse väljendamine (näide 32).

- (32) **Facebook** pakub võimalust panna profiilpildiks Prantsusmaa ja Pariisi elanike toetuseks Prantsuse lipp.
- (33) Nimelt oli ta veebikonstaablina soovitanud sulgeda **Facebook**'i lehe "Märgatud Pagulast", kui viha ja vaenu õhutava.
- (34) Punak nendib, et **Facebook**'i lehed, kus diskrimineerimine ja vaen on igapäevane nähtus, soodustavad selliseid ilminguid ka päriselus.

Võtmesõnad *piirikontroll, Schengen, välispiir* osutavad sellistele olulistele teemadele pagulasdiskursuses nagu piiriületajate arv (näide 35) või laiemalt üldine olukord Euroopa piiridel (näited 36–37) – eeskätt välispiiride kontroll või selle puudumine – ja Euroopa Liidu sisepingetest tingitud võimalus, et Schengeni alas taastatakse piirid (näited 38–40).

- (35) Selle aasta esimese kaheksa kuuga avastati Euroopa Liidu **välispiiridel** üle 500 000 sisserändaja ...
- (36) Junckeri sõnul tuleb teha ka suuremaid pingutusi **välispiiri** kaitseks.
- (37) **Piirikontrollid** tooksid võimaluse piirata pagulaste sisenemist riikidesse.
- (38) Kuigi tänaseks on veel vaid üksikud Euroopa Liidu liikmesriigid teatanud teatud piirilõikudes süvendatud kontrolli taastamisest, tuleb **Schengeni piirikontrollita** riikidesse reisisid järjest enam olla valmis isikut tõendava dokumendi näitamiseks.
- (39) Euroopa Liidu **Schengeni** ruum variseb kokku, kui blokk ei pinguta ühiselt, et migrante liikmesmaade vahel ära jagada, hoiatas Prantsuse president François Hollande.
- (40) Ühtsetel alustel toimiv varjupaigaõigus on ennekõike oluline selleks, et **Schengeni** ala ja Euroopa põhivabadused saaksid üldse toimida.

Võtmesõnade hulgas on märgatav hulk tegevusi väljendavaid sõnu, millest suurem osa väljendavad ühel või teisel moel liikumist: *saabuma, saabuv, saabumine, ränne, sisseränne, ümberpaigutamine, põgenema, vastuvõttev, vastuvõtmine, tegelemine, jaotamine, integreeruma, kaitse, kohanemine, panustama, jaotamine, süütamine*. Mõned neist väljendavad sama tegevust nagu *saabuma* ja selle v-kesksõna ning *mine*-vorm või verbi *vastu võtma* vastavad vormid, ehkki tegusõna

ennast loendis ei esine. See on tingitud sellest, et selle *ma*-infinitiiv on perifrastiline. Sõnasagedusloendite koostamisel luges programm aga sellised vormid eraldi sõnadeks.

Sõna *süütamine* osutab mullu septembris toimunud Vao küla pagulaskeskuse süütamisele. Vaadates, kes saavad ja kuhu, selgub ootuspäraselt, et tekstide peamised saabujad on pagulased, kes saavad peamiselt Süüriast Eestisse, Euroopasse või mõnda Euroopa Liidu liikmesriiki, kuid kõige sagedamini lihtsalt *siia*. Kõige enam saabutakse rongiga. Tabelis 2 on esitatud *saabuma* eri vormide olulisemad kollokaadid.

Valitsuse kodulehe andmetel (RKTL 2015: 1) puudutab ümberasustamine (*relocation*) neid, kes asuvad põgenikelaagrites väljaspool Euroopa Liitu ning kelle on pagulaseks tunnistanud ÜRO (näide 42), ümberpaigutamine (*resettlement*) puudutab aga Euroopa Liidus viibivaid põgenikke, kelle pagulasstaatuse üle alles otsustatakse (näide 41). Kummagi sõna lauselise ümbruse vaatamine kinnitas, et ajakirjanduses tehakse neil mõistetel enamasti vahet. Kuna nende sisu on sarnane, esinevad need aga tihti ühes lauses koos (näide 43).

Tabel 2. *saabuma, saabuv, saabumine* olulisemad kollokaadid ($f_x = 467$)

Kollokaat	f_{xy}	f_y	logDice
pagulane	166	2541	10.82
põgenik	60	722	10.69
siia	33	187	10.69
migrant	30	176	10.58
Eesti	99	2534	10.08
rong	16	60	9.96
Ungari	19	181	9.91
Kreeka	20	238	9.86
aasta	40	1050	9.75
esimene	19	255	9.75
tuhat	17	180	9.75
Euroopa	55	1664	9.72
kes	50	1604	9.63
varjupaigataotleja	15	156	9.62
Itaalia	16	204	9.61
inimene	56	1987	9.55
Süüria	19	370	9.54
riik	42	1406	9.52
umbes	14	164	9.51
sisserändaja	13	128	9.48

- (41) Pagulaste **ümberpaigutamine** on Euroopa sisene solidaarsusakt.
- (42) Euroopa Komisjon varasem ettepanek nägi ette Euroopasse saabunud 40 000 Süüria ja Eritrea põgeniku ümberjaotamist EL-i liikmesriikide vahel ning väljaspool Euroopat põgenikelaagrites elava 20 000 põgeniku **ümberasustamist** kohustuslike kvootide alusel.
- (43) Läti võtab **ümberpaigutamise** raames vastu 200 ja **ümberasustamise** raames 50, Leedu vastavalt 255 ja 70, Soome 792 ja 293 ning Rootsi 1369 ja 491 pagulast.

kohanemine ja *integreeruma* esinevad hoolimata oma sisu erinevustest suhteliselt sarnastest kontekstides, mistõttu võib neid koos vaadata. Mõlema puhul võib eristada kahte suuremat teemat: 1) lõimimismeetmed, 2) hinnangud integreerumise edukusele. Esimese teema alla kuulub riigi/riikide tegevust, riiklikke programme, integratsiooniga seotud bürokraatiat, poliitikute plaane puudutav, st tehtud ja plaanitavate tegevuste kirjeldused (näited 44–45). Neid võib pidada suhteliselt neutraalseteks ja see on ühtlasi suurim grupp. Suhtumiste-hinnangute seast leiab nii lihtsaid konstateeringuid (näide 46) kui ka seniseid kogemusi kirjeldavaid lauseid (47), mis moodustavad osa suuremast argumendist ja peaksid lugejat veenma autori hinnangu õigsuses. Kusjuures näiteid tuuakse rohkem ebaõnnestumiste illustreerimiseks. Lõimumise õnnestumisest rääkides tuuakse välja pigem seda, mida tuleks teha, et see edukas oleks (näide 49).

- (44) Sisserändajate **kohanemise** ja lõimumise toetamiseks kasutatakse OECD andmetel kahte tüüpi poliitikaid - 1. hajutamine ja 2. **kohanemise**- ning integratsioonimeetmed (haridus, majutus, tööturg).
- (45) Peaministri sõnul soovib valitsus, et kõik inimesed kes Eestisse tulevad, ka reaalselt **integreeruks**, igaühega saaks individuaalselt tegeleda, nad õpiksid eesti keelt ja leiaksid töökoha.
- (46) Ei räägita, et paljude motivatsiooniks on siiski eelkõige kujutletavad pudrumäed ja piimajõed kaugel imedemaal ning tegelik valmisolek sihtriigi ühiskonda nii majanduslikus kui ka kultuurilises mõttes **integreeruda** on madal.
- (47) Kristina Kallas lisas sellele, et kui pagulaste vastuvõtukeskus oli Illukal, oli hästi näha, kui kiiresti pagulased seal **integreerusid** keskkonda ja õppisid vene keele ära.
- (48) Kui rääkida põgenike **kohanemisest**, siis näiteks hiljuti ütles Linzi Johannes Kepleri Ülikooli sotsiaalpsühholoogia professor Wolfgang Wagner intervjuus Postimehele, et immigrandid lihtsalt ei kohane Euroopas, ei sobitu läänelike sotsiaalsete struktuuride ja

inimõigustega.

- (49) Teiste riikide ning ka Eesti praktikast lähtuvalt võib väita, et rahvusvahelise kaitse saanud isikute ligipääs tööturule ja eelkõige just töökoha olemasolu on üks olulisimaid tegureid, mis soodustab rahvusvahelise kaitse saanute **kohanemist** ja hilisemat lõimumist.

Kui vaadata, kes panustavad, millega ja millesse, selgub, et peamiselt teevad seda riigid, kõige sagedamini Eesti, kes panustavad ühel või teisel viisil pagulaste aitamisele, sealjuures jäetakse tihti mainimata, milles see panustamine seisneb (näited 50–52). Teine rühm agente on pagulased. Siingi on tavaline jätta panustatav umbmääraseks. Erinevalt riikidest, kelle panuses pagulaste aitamisele ei kahelda, on pagulaste ühiskonda panustamise soovis või võimes kahtlemine tavaline. Seda väljendab kõige sagedamini see, et ühiskonda panustamise soov seatakse pagulase vastuvõtmise eeltingimuseks. Kahtlused avalduvad ka varjatumalt, nagu näiteks lauses 54, milles näib sisalduvat implitsiitne eeldus, et iseseisvalt ei annaks pagulased ühiskonnale midagi, selle peab tagama riik. Ehkki korpusel leidub mitmeid positiivseid näiteid pagulaste kasuks, milles väljendatakse positiivset suhtumist, on hoiakud neisse võrreldes Euroopa riikidega vähemalt ambivalentseid.

- (50) Euroopa Liidu liidrid jõudsid juuni lõpus Ülemkogul kokkuleppele, et riigid **panustavad** Vahemere põgenikekriisi lahendamisesse vabatahtlikult ja vastavalt oma võimekusele.
- (51) Lisaks **panustab** Euroopa Liit Rõivase sõnul ka sellesse, et kriisipiirkondadest pärit põgenikke väljaspool ühendust aidata.
- (52) Taani näitel annavad immigrandid oma ettevõtlikkusega tõe ka vähemharitud kohalikele elanikele, kes tööturul konkurentsivõime püsimiseks **panustavad** haridusse ja enesetäiendamisesse.
- (53) Teiseks on Eesti avatud ühiskond kõigile neile, kes soovivad legaalselt luua siin endale uus tulevik **panustades** meie kõigi ühisesse heaolule.
- (54) Teisalt aga kindlustame, et kaitse saajad **panustavad** oma Euroopa koduriigi majandusse ja heaolule.

Võtmesõnade hulgas on rida selgelt negatiivse tähendusega sõnu: *viha*, *võõravihha*, *rassism*, *inimkaubandus*, *terrorist*, *terrorirünnak*, *hirm*. Nende hulka võib siinses kontekstis lugeda ka sõna *süütamine*, mis esineb korpusel peamiselt mullu septembris toimunud Vao küla pagulaskeskuse süütamisega. Rassismiga seonduvad

lisaks võttesõnad *rass* ja *nahavärv* (ja kaudsemalt *rahvus*, sest rassistlike avaldusi tehakse väga sageli rahvusluse nime all, mistõttu rassismidiskursus ja rahvus(luse)diskursus on omavahel tihedalt seotud).

Sõna *terrorirünnak* tähistab korpuses pea eranditult üht sündmust, 2015. aasta 13. novembril toimunud terrorirünnakut Pariisis. *Pariis* on *terrorirünnaku* kõige tugevam kollokaat (logDice = 12,53), mis esineb koos viimasega enam kui kolmandikul selle kasutuskordadest (86-l korral 93st). Pagulasi tähistavaid nimisõnu esineb *terrorirünnak*'uga ühes lauses ainult kolmel korral, *migrant* üks, *põgenik* kaks korda, millest ühes seostatakse pagulasi terrorirünnakutega. Kõrvalmärkusena võib lisada, et sõnaga *terrorirünnak* samas lauses esines *islam* seitsmel korral ja ainult osana sõnast *Islamiriik* (näide 55), *moslem* ühe korra fraasis *Rotterdami moslemist linnapea*. See kõik näib viitavat, et Postimees ja Delfi hoidusid Pariisi rünnakute kajastamisel tõmbamast otseseid seoseid rünnaku ja põgenike ning rünnaku ja islami vahele (näited 56–57, viimases seostatakse aga terrorismi *mitmenda põlvkonna migrantidega*).

(55) Saksa justiitsminister Heiko Maas hoiatas rutakate seoste tõmbamise eest **põgenike** ja Pariisi terrorirünnakute korraldajate vahel, öeldes, et äärmusrühmitus Islamiriik (IS) võib üritada Euroopa rändekriisi debatti ära kasutada.

(56) USA president Barack Obama hoiatas, et Ühendriigid ei tohi terrorirünnakute hirmus lüüa ust kinni **põgenike** ees.

(57) "... terrorirünnakuid viivad tavaliselt läbi juba radikaliseerunud mitmenda põlvkonna **migrandid**," ütles valitsusele lähedalseisev isik.

Sõna *terrorist* lausekontekstidest ilmneb aga tunduvalt kirevam pilt. Pariisi terrorirünnakud on siingi sagedane esinemiskontekst, samuti Islamiriik (osaliselt seoses Pariisi rünnakutega). Teine oluline teema, ehkki lausete arvult tunduvalt väiksem, on pagulaste seos terrorismiga. Teema keerleb ümber väite, et koos põgenikega saavad Euroopasse terroristid (näide 61). Sagedamini argumenteeritakse sellise arvamuse vastu ega peeta seda tõsiseks ohuks (näited 58-60).

(58) Just sellise vägivalda ja selliste **terroristide** eest ongi sajad tuhanded oma kodudest

põgenenud,» ütles ta vastuseks Postimehe ja Eesti Päevalehe palvele kommenteerida, kuidas muudavad rünnakud Euroopat.

- (59) Peame olema sallivamad ja mitte nägema igas turbanis **terroristi**, venelases Putinit ja norrakas Breivikut.
- (60) Schindleri sõnul on ikkagi ebatõenäoline, et **terroristid** kasutaksid ohtlikku paadiga põgenemist Vahemere ületamiseks, et Euroopasse jõuda.
- (61) “ ... **terroristid** kasutavad massirännet teadlikult ja organiseeritult ära, segunedes oma kodudest parema elu ootuses lahkuvate inimeste massiga,» ütles peaminister parlamendis.

Jättes kõrvale sõnade tähenduserinevused, torkab silma, et kui sõna *rassism* kontekstid varieeruvad, siis *võõraviha* leiab ainult kriitilistest kontekstidest: võõraviha peetakse Eestis ja Euroopas üha enam levivaks probleemiks ja/või see üheselt mõistetakse hukka (näide 62). Rassism võib esineda sarnastes kontekstides (näide 63), kuid selle kõrval leiab ka märgatav hulk selliseid, kus küsitakse rassismi tähenduse kohta (näited 64–65). Seevastu rassismi kui probleemi otsest eitamist kohtab harvem. Rassismi tähenduse või olemasolu küsimuse alla seadmine võib töötada rassismi eitamise strateegiana nagu näites 66, kus hoopis põgenike pooldajad tembeldatakse rassistideks ja selle kaudu eitatakse vastaste rassismi või vähemalt pehmentatakse seda. Sageli lähtub see eeldusest, justkui võrdsustataks immigratsioonivastastus rassismiga, väide, mida korpusest ei õnnestunud mujalt leida kui sealt, kus seda väidet kahtluse alla seatakse.

- (62) Kui **võõraviha** ei kriminaliseerita, kui võõranahaliste ründamist ei hakata karistama šokivangistusega, kui laiska olmerassismi ei hakata šokitrahvima, kui poliitikud peaministrist alates ei võta endale selget ja pöördumatut vastutust mitmevärvilise Eesti eest, siis ei pruugi meie vabadustel olla pikka põlve.
- (63) Mõned poliitikud on **rassismi** ja võõraviha võimendades läinud tema sõnul viimastel kuudel selgelt üle piiri.
- (64) Ma arvan, et sõna «**rassism**» kasutatakse liiga sageli.
- (65) Pärast meedias toimuva jälgimist on nüüdseks selge, et inimesed ei mõista, kust jookseb piir **rassismi** ning konstruktiivse pagulas-, immigratsiooni- ja integratsioonipoliitika kriitika vahel.
- (66) Kas selline pagulaste ja põliselanike eristamine pole ka mitte **rassism**? **Rassism** põliselanike vastu?

Sõna *viha* kõige tugevamad kollokaadid on vastavalt *õhutama* ($f_{xy} = 7$, logDice = 11,58), *külvama* ($f_{xy} = 7$, logDice = 11,34), *õhutamine* ($f_{xy} = 6$, logDice = 11,16). *viha* esineb samuti kui *rassism* kas vihkamist taunivais või eitavais lauseis (67), kuid vastupidiselt *rassism*'ile, on siin tugevam tendents eitamise poole (68–69). Ühes immigratsioonivastase viha eitamisega süüdistatakse mitmel korral pagulaste pooldajaid vihkamises, n-ö ümberpööramise strateegia, mida kohtab ka rassismi eitustes. Viimast esineb kõige sagedamini fraasi *viha õhutamine / viha õhutama* sisaldavais lauseis, peamiselt EKRE liikmete tsitaatides või nende öeldu refereeringutes, milles nad eitavad viha õhutamist ja/või süüdistavad selles teist poolt.

(67) Palju pahameelt tekitanud pagulased on Eestisse alles saabumas, aga ometi on **viha** pagulaste vastu muutnud justkui õigeks avaliku rassismi, vihkamise, sõimu ja füüsilised rünnakud kõigi vastu, kes ei näe välja nagu eestlased.

(68) Rahva ettevaatlik reaktsioon ei ole **viha**, vaid alalhoiu instinkt.

(69) "Te räägite, et me **õhutame** siin **viha**, aga vihakõnega esinete te omaenda rahva vastu, sest meil ongi vaja olla suletud, kui me ei taha välja surra," teatas Helme Rõivasele.

Kui korpuses mainitakse rassi, viidatakse sageli Kristiina Ojulandi sõnadele "valge rass on ohus", otse või kaudu, tsitaadi või parafrasina (näide 70). Suhtumine väitesse on selgelt kriitiline. Väljaspool Ojulandi sõnu esineb *rass* kas mõiste kujunemislugu või inimõigusi käsitlevates kontekstides (näited 71–72). Seega kohtab sõna *rass* peamiselt rassismikriitilistes kontekstides. Mõistagi leiab siingi rassismi eitusi, enamasti väidetakse, et kõnealune, tavaliselt kellegi sõnad, ei viita ühelgi moel rassile ega ole järelikult ka rassistlik. Selle väikese grupi laused puudutavad kõige sagedamini Võrno juhtumit (näide 73).

(70) Püha Graali, mis andnuks neile üleilmlikud võimed ja aidanuks aarialastel maailma vallutada, „päästavad” ka tänapäeva rassistid „ohustatud valget **rassi**” – ikka vihkamise ja üüratu võhiklikkusega.

(71) Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, **rassi**, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

(72) Idee, mille kohaselt üks **rass** oli loodud teist **rassi** teenima, sobis hästi õigustama nt

orjakaubandust.

- (73) Kaitseväe staabi- ja sidepataljoni teavituskeskuse ülema Hannes Võrno kinnitusel ei ole tema palju kõmu tekitanud sotsiaalmeediapostituses silpigi juttu kellegi **rassist** või nahavärvist.

Kui Hannes Võrno ütlemistega seonduv kõrvale jätta, esineb sõna *nahavärv* kogu korpusel peagu ainult diskrimineerimist taunivates lausetes (näited 74–75). Suhtumine on selge – rassism tuleb hukka mõista.

- (74) Mul on kurb, piinlik ja ääretult nõme tunne, kui kuulen, et kedagi on lihtsalt nende **nahavärvi** pärast mõnitatud või pildistatud ja provotseeritud.
- (75) Vihal ei ole mõtet ja **nahavärv** on tähtsusetu.

Sõna *rahvus* sisaldavad laused näitavad, et see viitab kõige enam rahvusele kui üldmõistele (näited 76–77). Kuigi Eesti meedia kontekstis võiks eeldada, et räägitakse palju eesti rahvusest, ei paku korpus sellele eeldusele kinnitust. Sõna *rahvus* olulisemate kollokaatide seas ei ole ühtki konkreetset rahvust. Laused, milles *rahvus* esineb, viitavad peamiselt üldmõistele. Üksikutest rahvustest kohtab eestlasi küll veidi sagedamini, aga mitte oluliselt. Sõna *rahvus* tugevaim kollokaat on *rass* ($f_{xy} = 11$, $\log\text{Dice} = 11,17$), millele järgneb *usk* ($f_{xy} = 7$, $\log\text{Dice} = 10,68$). Seda mustrit illustreerib näide 76, sarnaseid avaldusi on korpusel mitu. Seega osutab see sellele, et erinevaid diskrimineerimise vorme vaadeldakse koos. Selle kõrval räägitakse palju ka mitmerahvuselisest ühiskonnast, peamiselt positiivselt. Lauselisi kontekste, milles immigratsiooni kujutatakse ohuna eesti rahva püsijäämisele, leidub teistega võrreldes harva (näide 78).

- (76) Kedagi ei tohi diskrimineerida **rahvuse**, **rassi**, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.
- (77) Juba täna elab siin 192 erineva **rahvuse** esindajat ja Eesti on maailma üks enim globaliseerunumaid riike, mis vähendab meie võimet tulla toime sisserännanute lisandumisega eesti keele- ja kultuuriruumi.

(78) Leiame, et uste avamine massilisele sisserändele ei aita täita Eesti Põhiseadusest tulenevat Eesti riigi põhiülesannet ja kohustust tagada eesti **rahvuse**, keele ja kultuuri säilimist läbi aegade.

Kui eelnevat kuidagi kokku võtta, siis võib esmase võtmesõnade analüüsi põhjal väita, et pigem on õigus neil immigratsioonivastastel, kes arvavad, et ajakirjandus on pagulaste saabumise suhtes (nende jaoks liiga) positiivselt meelestatud, kui neil, kes leiavad, et Eesti meedia hoiak on selgelt negatiivne. Ehkki korpusest leiab hulganisti ka vastupidiseid näiteid, kohtab soosivat suhtumist ja negatiivsete stereotüüpide kummutamist enam.

4.2. Pagulaste konstrueerimine meedias

Eelmises alapeatükis järeldati, et Eesti meedia üldine suhtumine pagulastesse on pigem soosiv. Selles peatükis uuritakse suhtumist pagulastesse lähemalt. Torkab silma tõsiasi, et need, kellest kõik teised räägivad, saavad ise vaid äärmiselt harva sõna. Nende eest räägivad ajakirjanikud, poliitikud, arvamussliidrid, Postimehe, Päevalehe ja Delfi lugejad ja pagulaste endi hääl kostab harva, õieti puudub see pagulasdiskursusest pea täielikult. See tähendab, et pagulaste (kollektiivne) identiteet konstrueeritakse meedias nende eest. Identiteedikonstruksioonid meedias aitavad kujundada seda, milline on PAGULASE idealiseeritud kognitiivne mudel või mudelid, mis vastab/vastavad PAGULASE mõistele kontseptuaalses süsteemis.

Meedias konstrueeritud identiteetidel on Eestisse saabuvatele pagulastele reaalsed tagajärjed. Selle asemel, et oma uuel kodumaal ise oma identiteeti kujundada, satuvad nad sotsiaalsete suhete võrgustikku, kus enamusgrupp on nende identiteedi (vähemalt osaliselt) nende eest konstrueerinud, ilma et neil selles vähimatki sõna oleks olnud. Seetõttu on oluline vaadata, kuidas pagulasi meedias kujutatakse: milliseid omadusi neile omistatakse, kui homogeensena seda gruppi kujutatakse jne. Mõistagi ei saa ajakirjandust pidada pagulaste kuvandi ainsaks kujundajaks, kuid ajakirjanduse roll olemasolevate konstruktsioonide vahendamisel, levitamisel, kinnitamisel või, kui mõni identiteedikonstruksiooni seatakse kahtluse

alla, siis ka uute loomisel on suur.

See, et pagulaste identiteedi kõige olulisem ja tavalisem osa, nii nagu seda meedias esitatakse, on nende põgeniku-staatust, on järeldatav puhtloogiliselt. Kuid on teisigi tunnuseid. See miski muu on see, mida järgnevalt üritatakse lahata.

Uurimaks, milliseid kollektiivseid identiteete pagulastele luuakse, valiti välja kolm sagedasemat ja võtmesemat sõna, mida pagulastele viitamiseks kasutatakse. Need on *pagulane*, *põgenik*, *migrant*. Tähtsusest küll erinevad, kasutatakse neid sellest hoolimata väga sageli kui sünonüüme. Sünonüümidenä võetakse neid ka järgnevas, kui eraldi välja pole toodud. Nagu allpool tabelist 3 võib näha, on nende kollokaadid seletatavad juba võtmesõnade analüüsimisel selgunud teemadega. Üldpilt on üsna neutraalne ja mingeid omadustele viitavaid sõnu tabelist ei leia (erandina ehk *ebaseaduslik*, mis kollokeerub sõnaga *migrant*). See on ootuspärane, sest uudislööd, mis moodustavad suure osa uuritavast korpusest, kirjeldavad maailmas toimuvaid sündmusi, tehes seda rohkem või vähem neutraalselt, mistõttu on sõnade *pagulane*, *põgenik* ja *migrant* kollokaatide seas eeskätt kohti ja tegevusi tähistavad sõnad. Bigramme vaadates avanes suhteliselt sarnane pilt: domineerisid fraasid nagu *pagulaste vastuvõtmine*, *saabuvad pagulased*, *tuhat migranti*, *Süüria põgenikud*. Neil põhjusil valiti identiteedikonstruktsioonide uurimiseks kvalitatiivsem lähenemine.

Tabel 3. *põgenik*, *pagulane*, *migrant* kollokaadid

<i>põgenik</i>	f_{xy}	f_y	logDice	<i>pagulane</i>	f_{xy}	f_y	logDice	<i>migrant</i>	f_{xy}	f_y	logDice
Süüria	46	370	10.45	Eesti	486	2534	11.61	Ungari	18	181	10.69
vastu	62	782	10.41	olema	1296	12703	11.44	saabuma	19	331	10.26
võtma	60	844	10.31	vastu	239	782	11.19	Serbia	8	80	10.00
Euroopa	83	1664	10.16	võtma	219	844	11.04	Makedoonia	5	24	9.68
vastuvõtmine	32	208	10.16	ei	389	3572	11.02	saabuv	6	74	9.62
piir	35	338	10.10	kui	308	2505	10.96	politsei	8	158	9.62
arv	33	280	10.10	Euroopa	245	1664	10.89	saatma	8	174	9.55
saabuma	33	331	10.02	tulema	215	1288	10.84	või	4	5	9.50
riik	66	1408	10.00	see	452	5643	10.82	piir	11	338	9.45
jõudma	33	369	9.97	riik	199	1408	10.68	esimene	4	12	9.45
tulema	57	1288	9.87	vastuvõtmine	138	208	10.67	rong	5	60	9.44
Itaalia	26	204	9.87	pidama	183	1324	10.59	Calais	4	14	9.43
olema	354	12703	9.76	saama	200	1731	10.58	Itaalia	8	204	9.43
Saksamaa	25	315	9.65	kes	184	1604	10.50	saabumine	5	62	9.43
Eesti	77	2534	9.60	või	109	5	10.44	Bulgaaria	4	17	9.41
kui	76	2505	9.60	tema	240	3187	10.42	umbes	7	164	9.40
kes	53	1604	9.55	ka	182	1938	10.37	nädal	6	116	9.40
või	16	5	9.52	mina	244	3600	10.34	jõudma	11	369	9.37
esimene	16	12	9.51	saabuma	110	331	10.28	ebaseaduslik	4	23	9.36
üle	26	485	9.48	mis	163	2034	10.18	Politsei	4	36	9.27

Sõnade *põgenik* ja *pagulane* analüüsimiseks valiti kummagi kohta 250 juhuslikku lauset, mille seast valiti välja sellised, mida sai ühel või teisel viisil tõlgendada identiteeti konstrueerivana. Kuna sõna *migrant* esines korpusel alla 250 korra, vaadati kõiki korpus esinevaid lauseid, mis seda sõna sisaldavad, nendegi seast valiti välja sellised, mis analüüsi tarvis informatiivsed on.

Omadusi eksplitsiitselt omistavaid lauseid kujul *pagulased on X* kohtas väga harva, pagulaste atribuudid olid väljaloetavad pigem tähenduse implitsiitsel tasandil, seetõttu põhineb valik suuresti autori intuitsioonil. Sobivaks loeti näiteks laused, kus pagulased kas teevad, tahavad või mõtlevad midagi, mis kirjeldavad või ennustavad nende käitumist või väljendavad autorite endi suhtumist pagulastesse. Ühesõnaga valiti laused, millest saab välja lugeda autori hoiakuid. Selliste lausete hulka loeti ka erinevad looduskatastroofi metafoorid, mida leidis silmatorkavalt palju, seda ka kontekstides, mis esmapilgul täiesti neutraalsed on. Samuti loeti sobivate hulka pagulastele tehtavaid kulutusi väljendavad laused, sest pagulaste nägemine rahalise väljaminekuna on sedavõrd sage, et sellele tuleb tähelepanu pöörata. Lausete puhul, mille tähendus ei olnud selge, vaadati selle laiemat tekstuaalset konteksti, mis vajadusel hõlmas tervet teksti. Sedasi saadi kokku 196 lauset: *pagulane* 59, *migrant* 51 ja *põgenik* 87 lauset.

Koos välja jäetud lausetega on selgelt suurim hulk lauseid selliseid, kus pagulastega *tegeletakse*, neid *paigutatakse ümber*, *võetakse vastu* jne, mida oli näha ka võtmesõnade analüüsi juures. Ühes sellega räägitakse pagulastest peaausjalikult kui homogeensest rühmast. Ent riigi- ja muude asutuste – lausete peamised tegutsejad – tegevus puudutab tavaliselt suurt hulka inimesi, mistõttu ei ole alust pidada seda kuidagi ebaharilikuks või ainult pagulasdiskursusele iseloomulikuks. Kuid küsimus, kuidas ja missuguseid gruppe kujutatakse Eesti meedias teistest sagedamini homogeensena ja kas selles avaldub mingisugune ideoloogiline muster, vääraks kahtlemata eraldi uurimist.

Sotsiaalse grupina mõjutavad pagulased loomulikult asukohamaa ühiskonda. Kõige tavalisem on vaadata nende mõju majandusele. Majandus pakub pealtnäha objektiivse keele, millega põhjendada oma hoiakuid pagulastesse. Kui pagulased on riigile kulutus, on ilmne järeldus, et parem oleks neid mitte vastu võtta, või kui, siis väga vähe. Pagulasi nähakse meedias nii väljaminekuna, survena riigi rahakotile

(näited 79–81) kui ka potentsiaalse tööjõu, majandusse ja selle kasvu panustajatena (näited 82–84). Valimi põhjal näib aga domineerivat esimene. Nagu näited 80–82 seda illustreerivad, on küsimus sageli pagulaste mõjus maksudele, seda eriti juhul, kui pagulastes nähakse vaid kulutust, sest sellises kujutluses ei ole pagulastest maksumaksjat. Kuid leidub ka vastunäiteid, nagu 82.

- (79) Kõrgeks hinnatakse ka ohtu, et pagulased hakkavad koormama sotsiaalkaitsesüsteemi.
- (80) Praeguseks on umbes kümne miljardi euro suurune kulu, sest Saksa valitsuse hinnangul tuleb sel aastal 800 000 inimest ja üks põgenik läheb maksma umbes 1200 eurot: peavari, toit ja veidi raha, mida kulutada ajalehtedele, mobiilidele ja sigarettidele.
- (81) Saksamaa ei pea tõstma makse, et tulla toime sadade tuhandete põgenike ja teiste riiki saabunud migrantidega, ütles kantsler Angela Merkel pühapäeval avaldatud intervjuus.
- (82) Migrantid töötavad usinalt, toodavad rikkusi, loovad töökohti, maksavad makse ja stimuleerivad majanduskasvu.
- (83) Pealegi toidavad migrantide läbisõidu- ja peatuskohad ka sadu legaalseid ärisid: majutus- ja toitlustusasutusi, transpordiettevõtteid ning ehitusfirmasid.
- (84) Euroopa riigid, kes on silmitsi suurima sõjajärgse rändekriisiga, võivad põgenikke sisse lubades saavutada majanduskasvu, leiavad analüütikud.

Majandusega seotud teemadest väärrib eraldi väljatoomist töötamine. Nagu näitest 82 näha, esinevad need teemad sageli koos, mis on ka iseenesestmõistetav: prototüüpne maksumaksja käib töö. Töoga seoses on üheks vaidlusaluseks teemaks nende töötahe ja/või töösused. Mõnel juhul seatakse kahtluse alla nende töötahe, nagu näites 85, või, nagu näites 86, antakse implitsiitselt mõista, et pagulased ei taha tööd teha ja/või neil puuduvad selleks oskused. Lause 86 koherentne tõlgendamine eeldab, et lausest loetakse teiste seas välja selles sisalduv implikatuur *pagulastest saavad töötud*. Pagulasstaatus ja töötus pole omavahel küll loogiliselt seotud, ent seose esitamine implikatuurina laseb sel paista enesestmõistetavana (viimane kehtib ka lõimumise kohta: *võõras keskkond* viitab sellele, et saabujad ei kohane). Mainimata ei saa jätta ka faktiväidet, et *töötud* ja *frustreerunud migrantid* tõstavad kuritegevuse taset, mille kindel kõneviis annab mõista, et see on väljapoole kahtlust jääv tõde – asjad lihtsalt on nii. Otsesõnu pagulaste laiskadeks nimetamist välditakse. Eksplitsiitsel kujul esinevad selliseid väiteid vaid juhul, kui neid tuuakse välja kui halvustavaid eelarvamusi (näide 87). Kui lugeda stereotüüpide ümberlukkamiste

hulka ka väiteid nagu näites 82 – neis sisaldub implikatuur, et pagulased tahavad tööd teha –, siis võib meedias valdavaks pidada viimast, positiivsemat hoiakut.

- (85) Kui nüüd siia juurde lisada migrantide olematu või kehv keeleoskus, puudulik kvalifikatsioon, kaheldav töösoov, siis on selge, et pagulased jäävad Euroopa Liidu maksumaksja ülalpeetavaks.
- (86) Nimelt leidis Helme, et pagulastega suureneb surve õiguskorrale, sest töötud ja võõras keskkonnas ennast frustrerunult tundvad migrandid hakkavad jõudsalt tõstma kuritegevuse taset, rääkimata võimalikest tänavarahutustest.
- (87) Näib, et tuhandeid kordi veebilehtedel ja suguvõsade peolaudades möödaminnes tehtud kommentaarid – pagulased on ainult omakasu peal väljas, meie neid siia ei taha, nad on lollid ja laisad, nad on ohtlikud, nad hävitavad meie kultuuri jne – on andnud mõnele lapsele või noorele vaikimisi heaks kiidetud põhjenduse pagulaslapse kiusata.

Seda, et pagulastest räägitakse palju kui potentsiaalsest tööjõust (näited 88-89), võib samuti pidada selle kinnituseks, et ajakirjanduses kujutatakse pagulasi pigem töötahtelisena.

- (88) Näiteks on ministeeriumi poole pöördunud kohalikke ettevõtteid, kes huvituvad põgenikest kui võimalikest töökätest.
- (89) Ettevõtjatel on töökäsi puudu ja mitmel pool Eestis töötavad pagulased juba praegu.

Tööoskustega lahutamatult seotud teema on haridus. Ehkki leiab üksikuid näiteid (90) selle kohta, kus väidetakse, et pagulased ei ole harimatud, näib hariduse osas olevat levinum seisukoht, et pagulased on valdavalt väheharitud (näited 85, 90-92). Sealjuures on pagulase haridus (koos töökogemusega) üks tegureid, mis aitab põgenikul Eestis pagulasstaatust saada (näide 93).

- (90) Tulemus on, et praegused põgenikud meie uste taga on võrreldes paljude teiste Lähis-Ida maadega korralikult haritud – nende hulgas leidub omajagu nii arste kui inseneri.
- (91) Teiseks kõrgeks ohuks peetakse kuritegevuse järsku kasvu, sest pagulased ei valda sageli keelt, ei oma haridust ega ülevaadet kohalikest seadustest.
- (92) Praegu Regensburgi saabuvad alaealised põgenikud on nende õpetaja sõnul pärit maapiirkondadest, kus on olnud väga piiratud võimalused hariduse omandamiseks.
- (93) Eesti eelistab põgenikke, kellel on olemas isikut tõendavad dokumendid, kellel on

detailne ja kontrollitav taust ning kes näitavad üles soovi Eestisse jääda ja sulanduda meie ühiskonda. Loomulikult mängib kvalifitseerumisel rolli ka haridus, töökogemus ja kogukond, kust põgenik pärit on.

Ka kohaliku keele oskamine on oluline teema. Nagu juba näidetest 85 ja 91 võis näha, on see seotud nii töö leidmise kui haridusega. Laiemalt aga ühiskonda integreerumisega. Valdavalt räägitakse pagulaste keelteoskusest (näide 94) ja kohaliku keele õpetamisest, sealjuures eesti keele õpetamisest rääkides mainitakse ka selle rahalist poolt. Seda illustreerib näite 95 sõnavalik, kus keeleõpe *rahastatakse*, selle asemel, et seda näiteks *tagada* või *pakkuda*. Niisiis on keeleteemalgi majanduslik dimensioon.

Selles, et kohalikku keelt ei osata, nähakse probleemi harva. Viimasel juhul pannakse see tavaliselt kokku teiste negatiivsete omadustega, mis peaks tõendama seda, et pagulased tekitavad “meile” probleeme, näiteks *kehv keeleoskus, puudulik kvalifikatsioon, kaheldav töösoov* lauses 85, mille tõttu *pagulased jäävad Euroopa Liidu maksumaksja ülalpeetavaks*. Kui aga mitte, siis käsitletakse halva keeleoskusega seonduvaid probleeme pagulaste poole pealt nähtuna. Keele mitte oskamine võib neile (esialgu) suuri raskusi tekitada, suhtumine on mõistev (näited 96–97).

- (94) Siseministeeriumi kodakondsus- ja rändepoliitika osakonna juhataja Janek Mäe sõnul püüab Eesti siia tuua siiski neid pagulasi, kes oskab peale araabia keele ka mõnd Euroopa keelt.
- (95) Tsahkna sõnul on pagulastele kuni sissetuleku leidmiseni kahe aasta jooksul võimalik saada eluasemetoetust, samuti rahastatakse nende keeleõpe ja tõlketeenus.
- (96) Juhtum Väike-Maarjas, kus Donetskist Eestisse saabunud pagulase seitsmeaastane poeg koolis sekeldustesse sattus, kuna ei mõistnud sõnagi eesti keelt, ennustab tulevikku. ... Sest põgenikud on tulemas – ja mitte ainult Ukrainast, vaid ka Süüriast, ning peagi koputavad meie koolide ustele lapsed, kes valdavad üksnes araabia keelt.
- (97) On täiesti mõistetav, kui keegi põgenikest ise ei tihka võõras kohas ja keelt oskamata mingit abi paluma tulla, siis ühel päeval panin tähele, kuidas juba pea pool tundi oli üks poiss omaette laua taga istunud.

Kultuurist rääkides rõhutatakse enamasti pagulaste erinevat kultuuritausta. Hoolimata sellest, milliseks see erinevus hinnatakse, aitab kultuuridevaheliste erinevuste pidev mainimine luua muljet, et pagulased tulevad fundamentaalselt erinevast kultuuriruumist (näited 98–100). Tüüpiline on erinevuste umbmäärasus, lihtsalt nenditakse, sageli möödamannes nagu näiteis 98 ja 99, et pagulased on pärit teisest kultuurist. Lauses 99 aitab erinevuse suurust toonitada modaalselt tähendust kandev *püüdma*, milles väljendub ebakindlus tegevuse tulemuslikkuses, teiste sõnadega võib pagulaste akultureerimine Euroopa kultuuri ebaõnnestuda. Konkreetseid näiteid esineb seevastu harva ja vähemalt vaadeldud juhuvalimis oli sellised näited halvustava tooniga (näide 100).

- (98) Aga kui me ütleme, et üks teisekultuurne ja -silmapärvne inimene iga Eesti valla kohta ja kaks iga Eesti linna kohta käib meile ülejõu, võiks end kujutleda sekundikski Liibanoni, mille territooriumil (Eestist üle nelja korra väiksem), elab rohkem Süüria põgenikke kui on Eestis elanikke.
- (99) Palju on projekte, mille abil püütakse põgenikele nii keeleõppe kui ka muude suhtlusvormide abil kohalikke väärtusi ja käitumismalle vahendada ning saksa kultuuri ja eluviisi tutvustada.
- (100) Igapäeva elu Soomes ning sinna saabunud põgenike ja migrantide kodumaal võib olla väga erinev. Oulu põgenikekeskuse juhataja Jenni Korpikari arvates ei harju islami kultuuriruumist saabunud kuigi ruttu ära meeste ja naiste võrdõiguslikkusega.

Mitmel korral mainitakse pagulaste endi soove, kõige enam nende elukohamaa eelistusi. Selleks on sagedamini Lääne- või Põhja-Euroopa (näited 101–102), kuid mainitakse sedagi, et eelistatakse riike, kus on ees kultuurikaaslaste kogukond (näide 103).

- (101) Ungaris toimuv kinnitab, et põgenikud eelistavad tõepoolest Ida-Euroopale Saksamaad.
- (102) Soome migratsiooniameti värskete andmete kohaselt saabub sel aastal riiki umbes 50 000 migranti, kes soovivad Soomes asüüli saada.
- (103) 2012. aasta ümberasustamise praktika näitas, et pagulased eelistasid riike, kus oli olemas vastav kultuuriline kogukond (mis on igati mõistetav).

Meedia pagulasdiskursuses eristatakse selgelt päris ja libapõgenikke (näited 104–106), seejuures peetakse oluliseks, et abi antaks tõelistele põgenikele (näited 104–105). Libapõgenike hulka kuuluvad ühelt poolt nn majanduspõgenikud, teiselt poolt terroristid, keda arvatakse päris pagulaste seas Euroopasse tulevat. Suhtumise majanduspõgenikesse võtab hästi kokku näide 106. Küsimuses, kas anda neile abi, vastandlikke seisukohti ei ole.

(104) Eestisse jõuavad ainult need põgenikud, kes tõeliselt kaitset vajavad.

(105) ÜRO pagulasameti Põhja-Euroopa esinduse juristi Andrei Arjupini sõnul otsustavad esmalt ÜRO kohapealsed eksperdid, kes on põgenikud ja kes mitte.

(106) Tema sõnul ei ole kõik praegused põgenikud sõjapõgenikud, vaid Lääne-Balkanist tulevad majanduspõgenikud, kes tulevad otsima paremat elu ja paremat palka. "Nad tuleb tagasi saata nendesse turvalistesse riikidesse, kõikidesse Lääne-Balkani riikidesse ja Türgisse."

Pagulaste sekka imbuvatel terroristidel on ajaleheveergudel oluline koht. Pagulaste hulgas saabuda võivad terroristid on meediatekstide küllaltki tavalised osalised (näide 107). See seletab ka seda, miks põgenike saabumist nähakse potentsiaalse julgeolekuohuna (näited 108–109). Terroristide võimalikust saabumisest lähtuva ohu mainimine teenib ka poliitilisi eesmärke. Näide 109 näitab ilmekalt, kuidas seda kasutatakse konservatiivse pagulaspoliitika õigustamiseks, sama artikli lõpus kirjutab autor *Nende eelkõige lõunast-põhja liikuvate masside tegelikku mõju näeme juba lähiaastatel, kuid midagi helget see Euroopale ei tööta.* Seega terroriohuga hirmutamise täidab selgelt ideoloogilist ülesannet. Samu teeb ka pagulaste seostamine kuritegevusega nagu lause 86 seda väga selgelt näitas. Näide 110 illustreerib, et alati ei ole tegemist abstraktse kuritegevusega, leidub ka väga konkreetseid näiteid. Huvitav on ka väljend *migrantidest pagulased*. Kas see tähendab, et tegemist on libapagulastega? Ei ole selge, kuidas seda fraasi tõlgendada tuleks.

(107) Nende sadade tuhandete migrantide ja ka sõjapõgenike seas on džihadistidel lihtne saata siia oma võitlejaid ja käsilasi.

(108) Läti julgeolekupolitsei rõhutas, et vältimaks terroristide pääsemist Euroopa Liitu, on põgenikke vaja kontrollida võimalikult rangelt ja põhjalikult.

- (109) Sisserände osas on jäänud Euroopas kõlama peamiselt kaks ideoloogilist lähenemist: vasak-liberaalne - hoiame ukсед valla, jutlustame multi-kulti ühiskonnast ja unistame helgest tulevikust. Või parem-konservatiivne - sisserändel peab olema selge piir, see peab olema hästi juhitud ja terad eraldatud sõkaldest - pagulased erinevad majandusmigrantidest. Siseministeeriumi kinnitusel on meile saabuvate põgenike arvu juures võimalik läbi viia põhjalik taustakontroll, kusjuures meil on õigus pagulase vastuvõtmisest keelduda, kui ta on ohuks riigi julgeolekule.
- (110) Silsi väitel ei ole valdav osa Aafrikast Euroopa Liidu [sic] saabuvatest migrantidest pagulased, vaid ebaseadusliku uimasti- ja relvaäriiga seotud migrantid.

Viimast suuremat teemaderingi meedia pagulasdiskursuses võib nimetada pagulasi humaniseerivaks diskursuseks. See koosneb sisult mitmekesisest väidetest, mida ühendab põgenike inimsuse rõhutamine. Tegelikult kuuluvad sellesse gruppi osa eespool käsitletud seisukohtadest, mis üritasid negatiivseteid stereotüüpide murda. Üldinimlikkusele apelleerimine, vastuseis stereotüüpidele on humaniseeriva diskursuse läbivaid jooni. Üsna sageli kombineerub see pagulaste kannatustele viitamisega, mille eesmärk on panna lugejat pagulastele kaasa tundma ja selle kaudu neid mõistma. Tavalisim on viidata sellele, et nende elud oleks kodumaal ohus (111–112), samuti tuuakse välja põgenikelaagrite halbu elamistingimusi (näide 113), kuid *häda* võib olla ka umbmäärane nagu näites 114. Näitest 112 selgub, et mõistmine ei ole absoluutne – see ei laiene nn libapagulastele, rahaline kitsikus ei vääri kaastunnet. Kritiseeritakse ka pagulasi dehumaniseerivat keelekasutust, katastroofimetafoorid on keelekasutust sedavõrd läbivad, et seda tuuakse mitmel korral välja (näide 115).

- (111) Eurooplaste ebamugavused muutuvad siin olulisemaks kui põgenike sageli elu- ja surma peal balansseerivad kannatused.
- (112) Tegu on inimestega, kelle puhul on kindlaks tehtud, et nad ei ole paremat elu otsima tulnud majandusimmigrantid, vaid pagulased, keda ähvardab kodumaal oht,” selgitas ta.
- (113) Kuna me kasutame hästi palju igasuguseid müüte ja nende põhjal tekib palju hirne, oli vaja inimestel näidata, kui meeletu see elu seal laagris tegelikult on. Ja see joonistus ikkagi tohutult hästi välja. Põgenikud on inimesed, kellel põhimõtteliselt ei olegi midagi.
- (114) Kikka ütles otsekoheselt välja, kuidas teda paljude eestlaste suhtumine teistsugustesse

häirib: «Pagulased on hädas. Miks me peame neisse vaenulikult suhtuma? Miks me, eestlased, peame sellised olema?»

(115) Põgenikud ei ole nagu tulvavesi – tulvavesi uputab valimatult inimesi ja hävitab hooneid; põgenikud seda ei tee.

4.2.1. Ühed pagulased, kaks mudelit

Alapeatükkides 4.1. ja 4.2 ilmnunud vastandlike seisukohtade rohkus tõendab, et Postimehe ja Delfi veergudel on käinud selge debatt, kus ühele poole võib panna need, kes on pagulaste vastuvõtmise vastu, teisele poole need, kes poolt.

Selle põhjal võib postuleerida kahe vastandliku idealiseeritud kognitiivse mudeli olemasolu, mida võib nimetada PAGULANE-PROBLEEM ja PAGULANE-INIMENE. Neist esimene on tunduvalt selgepiirilisem ja lähtub selgest sise- ja välisgrupi eristamisest, kus välisgruppi esitatakse negatiivselt. Teine lähtub pigem üldisest INIMESE kategooriast, PAGULANE on vaid selle üks alamkategooriaid, mistõttu distants sise- ja välisgrupi vahel on väiksem. Näib, et viimases mudelis vastab PAGULANE oma formaalsele definitsioonile: inimene, kes on põhjendatult ohu tõttu sunnitud koduriigist lahkuma. Seega pole „meie” ja „nende” vahel muud põhimõttelist erinevust. Seevastu mudelis PAGULANE-PROBLEEM on pagulase mõistel veel mitmesuguseid definitsiooniväliseid omadusi. Mõistagi ei saa korpuse põhjal väita, et täpselt sellised mudelid kellegi peas on, tegemist on idealiseeritud üldistustega.

Kui vaadata, milline võiks olla siit välja kooruv domeenimaatriks, näib, et kesksed valdkonnad on MAJANDUS, MAKSUD, TÖÖ, RAHA, HARIDUS, KEEL, KULTUUR, aga ka (SISE-)JULGEOLEK, TERROR ja KURITEGEVUS, millest viimased on olulisel kohal PAGULANE-PROBLEEM mudelis. Kõik need on eradivõetuna tavalised teemavaldkonnad, mida meedias käsitletakse. Siinsete mudelite seisukohast on oluline, milline koht omistatakse neis valdkondades pagulastele, milline osa tõstetakse fookusesse. Kui näiteks keele ja hariduse osas ollakse suuresti ühel meel: nende haridus on kehv ja Euroopa keeli nad enamasti kas ei valda või valdavad kehvasti, siis teistes valdkondades on pagulaste positsioon vaidluse all. Nõus ollakse

ka libapagulaste olemasolus, küsimus on ainult nende osakaalus.

PAGULANE-PROBLEEM mudelit iseloomustab hulk negatiivseid hoiakuid ja vastuseis pagulaste riiki lubamisele, mille tagant paistab kartus võõraste ees, aga ka oma kultuuri paremaks pidamine, mis võib võtta rassismi kuju. Mudeli domeenimaatriksis seostub PAGULANE järgmiste propositsioonidega:

- pagulaste saabumine tõstab kuritegevust;
- pagulased on julgeolekuoht;
- pagulastega tulevad terroristid;
- pagulased on rahaline kulu;
- suur osa pagulasi on libapagulased;
- pagulased on väheharitud;
- pagulastel puuduvad tööks vajalikud oskused;
- pagulased ei taha tööle minna (on laisad);
- pagulaste kultuuritaust on väga erinev;
- pagulased on kogukondlikud;
- pagulased ei lõimu;
- islam on oht.

Sisegrupi kultuuri nähakse aga vastupidisena: “meie” oleme töökad, maksame makse, oleme haritud, ei ole kurjategijad. Positiivsest normist hälbivad vaid erandid, kelle käitumine ei laiene kogu kultuurile. Pagulaste puhul on aga vastupidi. Pagulased on kogukondlikud, laisad, harimata ega taha kohalikku kultuuriruumi lõimuda; grupi negatiivsed eksemplarid iseloomustavad gruppi tervikuna. Sõltuvalt diskursusekontekstist valitakse prototüübiks kord PAGULANE-KURJATEGIJA, kord PAGULANE-TERRORIST, kord MAJANDUSMIGRANT jne, mida võib pidada selle mudeli alamkategoriateks. Need võivad metonüümselt võtta kategooria prototüübi koha, valik on strateegiline ja teenib autori retoorilisi eesmärke. Nagu eelnevast võis näha, on erinevad teemad omavahel seotud, kultuurilised majanduslike, majanduslikud (sise)julgeoleku, julgeolek kultuuriga jne. Kuna vastandus on vähemalt pealtnäha kultuuripõhine, leitakse ka, et rassism ei ole pagulasvastaste seas (ja ühiskonnas laiemalt) probleemiks.

Teist mudelit võib pigem iseloomustada sellega, et see eitab peaaegu kõiki esimese tunnuseid. Kesksel kohal on pagulaste inimsus: erinevusist hoolimata on nad inimesed nagu meie. Selles mudelis on pagulased kannatajad, kes vajavad sümpaatiat ja tuge. Et see mudel lähtub üldisest INIMESE mudelist, nähakse pagulaste kriminaliseerimist, terrorismi ja islamiäärmuslusega seostamist probleemseks, kas võõraviha või rassismi ilminguna. Samuti puuduvad siin selged prototüübid. Inimesed on erinevad, ühe käitumist ei saa laiendada kogu grupile. Sellest tuleneb ka erinev suhtumine pagulaste oletatavale majanduslikule mõjule. Kuna nad on inimestena “meile” sarnased, on loogiline, et nad tahavad ühiskonda integreeruda, tööle minna jm.

Sügavamal tasandil on siin ehk tegemist eri arusaamadega ühiskonnast kui sellisest. Siin võib näha teatud sarnasusi sellega, mida Lakoff nimetab Range Isa ja Hooliva Vanema metafoorseteks mudeliteks. Range Isa metafoori järgi on heal ja kurjal selged piirid ning kehtivast normist kõrvalekaldumist nähakse ohuna traditsioonidele ja seega ühiskonnakorraldusele, deviantne käitumine eitab kogu kehtivat süsteemi, mistõttu tuleb teistsugused ühiskonna kaitseks eemal hoida. Hoolitseva Vanema mudel paneb aga rõhku hoolitsemisele ja empaatialle. Hoolitsemine võib nõuda ka ohvreid. (Lakoff 2002: 84–86, 114, 117–118, 124) Seega kui pagulasi nähakse teistsugusena, on selge, miks Range Isa mudeli pooldaja leiab, et pagulased tuleks Euroopast võimalikult eemal hoida: nad on oht *status quo*'le.

4.2.2. Tulvavee-metafoorid

Nagu alapeatükis 4.2 juba osutati, on erinevad looduskatastroofi-metafoorid pagulasdiskursuses laialt levinud. Sellele järeltulele on jõudnud pea iga pagulasdiskursust käsitlev uurimus, sestap ei saa neid siingi mainimata jätta. See on rahvusvaheline metafoor ja levinud kogu Euroopas. Allpool on mõned näited Eesti meediast.

(116) Makedoonia tegi eelmisel nädalal meeletehnikke pingutusi, et **pagulastevooluga**

iseseisvalt hakkama saada, kuid kuna **surve põgenike poolt üha kasvas** ja mõne päevaga oli piirialal lõksus juba tuhandeid pagulasi, otsustas Skopje, et omade jõududega enam hakkama ei saada ja humanitaarkatastroofi vältimiseks **tuleb hakata põgenikke taas riiki laskma**.

(117) Seega võib nõukogu komisjoni ettepanekul võtta tarvitusele ajutisi abinõusid **põgeniketulva alla uppuvate** Itaalia ja Kreeka toetamiseks, kuid nõukogule pole antud õigust panna liikmesriikidele kohustust toita ja katta suvalist hulka põgenikke.

(118) Rootsi parlamendi ombudsmani Elisabet Fura hinnangul tuleks Euroopasse saabuvatest migrantidest rääkides vaadata suuremat pilti, kust ilmneb, et näiteks Rootsile on **migratsioonilained** hästi mõjunud.

Vahest kõige parema veemetafooride analüüsi on välja käinud Hart (2007), käsitledes seda sulandina. Sulandi- ehk kontseptuaalse integratsiooni teoorias analüüsitakse metafoore neljast mentaalsest ruumist koosnevate võrgustikena. Mentaalsed ruumid on ajutised, osalise semantilise struktuuriga üksused, mis luuakse mõtlemise või kõnelemise käigus, mida modifitseeritakse või kujundatakse ümber vastavalt suhtluse arengule ja eesmärkidele (Fauconnier ja Turner 2002: 40). Võrgustik jaguneb kaheks sisendruumiks, millest pärineb metafoori sisu, üldruumiks, milles on sisendruumide ühine struktuur, peamiselt temaatilised rollid, ning sulandruumiks, kuhu projitseeritakse sisendruumide sisu. Sulandruum pärib oma struktuuri küll sisenditelt, ent selle sisu ei ole seletatav puhtalt ühe valdkonna sisu teisele projitseerimisega. (Hart 2008: 9, Fauconnier ja Turner 2006: 307)

Harti järgi on veemetafooride üheks sisendiks vesi ja üleujutus, teiseks inimesed ja migratsioon. Sulandis on kokku viidud vesi ja inimesed, üleujutus ning migratsioon. Sisendruumides on üleujutus sündmus, migratsioon on protsess, sulandruumis on aga tegemist kestva sündmusega. Sellisel sulandil on ideoloogilised tagajärjed: pagulaste kujutamine ühe liikuva entiteedina varjab nende põgenemise asjaolusid ning aitab immigratsioonil näida lihtsasti seletatava nähtusena. (Hart 2008: 15–16)

Näites 117 võib näha, kuidas Itaaliat ja Kreekat kujutatakse uppumas **VESI-PAGULASTE** tulva alla, mis tähendab, et uppumise vältimiseks tuleb vool kuidagi peatada. Kannatajateks on siin selgelt Kreeka ja Itaalia, pagulased aga liikuv mass. Migratsiooni põhjused on selgelt teisejärgulised.

Kuid on ka keerulisemaid juhtumeid, mida illustreerib näide 116, kus sisendites on eelmainituile MAHUTI ja Makedoonia. Siin kujutatakse riiki suletud anumana, mis tuli avada, sest väljaspoolne surve oli liiga tugev.

Siinkohal tasub aga välja tuua, et veemetafoorid ei tarvitse tingimata negatiivsed olla. Inimeste liikumise kujutamine veevooluna on keeles tavaline. Eesti keele seletavas sõnaraamatus on *voolu* üks tähendusi “suure hulga inimeste, samalaadsete esemete, nähtuste vms. ühtlane katkematu järgnemine, ühes suunas liikumine, pidev kulg; selliselt liikuv hulk”. Seega veemetafoorid on üks vahend, kuidas keel inimrühmade liikumist kirjeldab ning metafooril endal ei ole tingimata negatiivseid konnotatsioone. Kui ütelda *inimesi aina voolab ja voolab laulupeole*, siis ei väljenda see kuidagi halvustavat või dehumaniseerivat suhtumist. Või näide 118, milles väljendatav suhtumine on positiivne, ehkki seal kasutatakse samuti veemetafoori. Ehkki tõsi, immigratsioonil laseb see endiselt lihtsana paista, kuid sellisel metafooril ei ole negatiivset tagamõtet.

See tähendab, et tõlgendamisel tuleb arvesse võtta tekstis väljendatavat hoiakut ja ka laiemat konteksti. Veemetefooride dehumaniseeriva mõju põhjus on nende sagedus, põgenike järjekindel kujutamine tulvaveena, mis varjab sündmuste põhjuseid. Negatiivset suhtumist väljendab metafoor juhul, kui see esineb tekstis, milles pagulasi kirjeldatakse PAGULANE-PROBLEEM mudeli järgi. Sellises kontekstis on järeldus, milleni metafoor peaks lugejat juhtima, selge – pagulased on ohtlikud, nad uputavad riike nagu näites 117. Järelikult tuleb nende liikumist piirata.

4.2.3. Kriitiline lõppmärkus

Kuigi töös on korduvalt välja toodud meedia pigem heasoovlikku suhtumist pagulastesse, ei saa tähelepanuta jätta, et see tähendab vaid neutraalsete ja positiivsete artiklite ülekaalu korpusel ning halvustav suhtumine pagulastesse on sellest hoolimata meedias üpris tavaline. Stereotüüpe seatakse ühelt poolt järjekindlalt kahtluse alla, lükatakse ümber, teiselt poolt leiab arvestatava hulga näiteid, kus stereotüübid on esitatud legitiimsete seisukohtadena, kus negatiivsele eelarvamusele antakse sama kaal kui pagulaste inimsusest lähtuvaile seisukohtadele.

Samuti lastakse pagulastel enda eest ise rääkida vaid väga harva.

Kui arvestada, et Eesti Ajakirjanike Liit on osalenud juhendi „Pagulased ja Eesti meedia“ koostamises, on tendents mõistvale suhtumisele ootuspärane. Võib eeldada, et ajakirjanikud on teema ja selle kajastamise tundlikkusega kursis, mis muudab Eesti meediapildi välismaisega võrreldes neutraalsemaks. Samuti tuleb silmas pidada, et töös vaadati kõiki žanre koos, mistõttu tavaliste uudistekstide osakaal võis üldpilti neutraalsema suunas kallutada. Seevastu teemadering on üsna selge.

Võttes veel arvesse, et Postimees ja Eesti Päevaleht on kvaliteetlehed, ning ka Delfist valiti vaid kõvad uudised, näib järeldus, et meedia hoiakud on pigem positiivsed, olevat kooskõlas teises peatükis mainitud Bakeri jt (2008) tulemusega, mille järgi on uuritud teema kajastused kvaliteetlehtedes mõnevõrra positiivsemad. Seega on võimalik, et mõne kollasema lehe kaasamine valimisse võiks üldpilti muuta. Samuti ei võrreldud käesolevas töös eri väljaandeid. Pole välistatud, et näiteks Postimehe ja Eesti Päevalehe pagulasdiskursustes on olulisi erinevusi.

Kokkuvõte

Pagulased on kahtlemata üks viimase aasta-pooleteise jooksul kõige enam kajastatud teemasid Eesti ajakirjanduses. Nii nagu ilmunud artikleid on palju, on palju ka erinevaid arvamusi ning hinnangud meedia tegevusele varieeruvad äärmusest äärmusesse. Töös vaadati, millised pagulastega seotud teemad on vaadeldaval perioodil olulisemad olnud, kuidas on pagulasi meedias kajastatud ning milline on olnud meedia üldine hoiak.

Meedia hoiaku välja selgitamiseks koostati korpus, mis koosnes 414 Postimehe ja Delfi uudisteportaalis ilmunud artiklist. Korpuse analüüsimisel kasutati võtmesõnade meetodit. Võtmesõnad on need sõnad, mis esinevad temaatilises korpuses (pagulasteemaline korpus) statistiliselt oluliselt sagedamini kui vastava valdkonna üldkeelt kajastavas korpuses (ajakirjanduskorpus).

Töö teoreetiliseks taustaks olid kriitiline diskursuseanalüüs ja kognitiivne keeleteadus. Fairclough' (1995) järgi tuleks ajakirjandustekste uurida diskursusena. Et diskursusel on ka kognitiivne komponent, kasutati analüüsis ka kognitiivse lingvistika vahendeid.

Analüüsi lähtekohaks olid 100 olulisemat võtmesõna, millest leiti suuremad teemaderühmad. Selgus, et meediatekstides võib selgelt eristada kaht vastandlikku hoiakut. Seejärel vaadati lähemalt kolme olulisema pagulasi tähistava võtmesõna, *pagulane*, *põgenik* ja *migrant* lauselisi kontekste. Nende põhjal leiti olulisemad teemad, mille kaudu pagulaste sotsiaalset identiteeti konstrueeriti.

Analüüside põhjal visandati PAGULASE kahe võimaliku idealiseeritud kognitiivse mudeli piirjooned, need on PAGULANE-PROBLEEM ja PAGULANE-INIMENE. PAGULANE-PROBLEEM mudeli aluseks on pagulaste teisesus sisegrupi suhtes. Selle mudeli järgi on pagulased justkui Euroopa (ideaal)kultuuri negatiivne vastand. PAGULANE-INIMENE mudel lähtub aga pagulaste põhimõttelisest sarnasusest "meile": pagulased on samasugused inimesed nagu iga teine.

Kui varasemad uurimused on näidanud, et pagulasi kujutatakse meedias valdavalt negatiivselt, siis käesolevas töös jõuti nii võtmesõnade kui pagulaste identiteedikonstruksioonide analüüsi põhjal järeldusele, et Postimehes ja Delfis on

pagulasi pigem positiivselt kujutanud. Kuid leiti ka probleeme. Negatiivsed stereotüübid, ehkki vähemuses, esinevad stereotüüpe ümberlökkavate tekstide kõrval võrdväärsetena, see omakorda legitimeerib halvustavaid eelarvamusi.

Põgusalt käsitleti ka veemetafoore, mis on pagulasdiskursuses väga levinud. Veemetafoore võib Harti (2008) järgi analüüsida sulanditena, milles pannakse kokku vesi pagulastega ja üleujutus immigratsiooniga. Toodi välja, et need metafoorid ei ole küll iseenesest dehumaniseerivad – see on lihtsalt üks väljendusvahendeid, mida keel kasutajale pakub –, vaid nende mõju hindamisel tuleb arvesse võtta nende esinemissagedust ja tekstilist konteksti, st tuleks arvesse võtta, milline on tekstis väljendatud hoiak.

Kirjandus

- Baker jt 2008 = *Baker, Paul, Costas Gabrielatos, Majid KhosraviNik, Michal Krzyzanowski, Tony McEnery, Ruth Wodak* 2008. A Useful Methodological Synergy? Combining Critical Discourse Analysis and Corpus Linguistics to Examine Discourses of Refugees and Asylum Seekers in the UK Press. – *Discourse & Society*, vol. 19, No. 3, pp. 273–306.
- Baker, Paul* 2012. Acceptable Bias? Using Corpus Linguistics Methods with Critical Discourse Analysis. – *Critical Discourse Studies*, vol. 9, pp. 247–256.
- Baker jt 2013 = *Baker, Paul, Costas Gabrielatos, Tony McEnery* 2013. Sketching Muslims: A Corpus Driven Analysis of Representations Around the Word ‘Muslim’ in the British Press 1998–2009. – *Applied Linguistics*, vol. 34, No. 3, lk 255–278.
- Cienki, Alan* 2007. Frames, Idealized Cognitive Models, and Domains. – *The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics*, eds. Dirk Geeraerts and Hubert Cuyckens. Oxford: Oxford University Press, pp. 170–187.
- Evans, Vyvyan, Melanie Green* 2006. *Cognitive Linguistics: An Introduction*. – Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Eesti keele seletav sõnaraamat. <http://www.eki.ee/dict/ekss> Vaadatud: 10.06.16
- Fairclough, Norman* 1995a. *Media Discourse*. – London: Arnold.
- Fairclough, Norman* 1995b. *Critical Discourse Analysis: The Critical Study of Language*. – London and New York: Longman.
- Fauconnier, Gilles, Mark Turner* 2002. *The Way We Think. Conceptual Blending and the Mind's Hidden Complexities*. – New York: Basic Books.
- Fauconnier, Gilles, Mark Turner* 2006. Conceptual Integration Networks. – *Cognitive Linguistics: Basic Readings*, ed. Dirk Geeraerts. Berlin/New York: Mouton de Gruyter, pp. 303–371.
- Foucault, Michel* 2005. *Diskursuse kord*. – Tallinn: Varrak.
- Gabrielatos, Kostas, Anna Marchi* 2012. *Keyness. Appropriate metrics and practical issues*; <http://repository.edgehill.ac.uk/4196/1/Gabrielatos%26MarchiKeynessCADS2012.pdf> Vaadatud 13.03.16

- Hall, Stuart, Alan O'Shea* 2013. Common-sense neoliberalism; https://www.lwbooks.co.uk/sites/default/files/s55_02hall_oshea.pdf Vaadatud 19.06.16
- Hart, Christopher* 2008. Critical discourse analysis and metaphor: Toward a theoretical framework; <https://hartcda.files.wordpress.com/2014/08/critical-discourse-analysis-and-metaphor-toward-a-theoretical-framework.pdf> Vaadatud 21.06.16.
- Hart, Christopher* 2011. Moving beyond metaphor in the Cognitive Linguistic Approach to CDA: Construal operations in immigration discourse; <https://hartcda.files.wordpress.com/2014/08/moving-beyond-metaphor.pdf> Vaadatud 21.06.16.
- Hart, Christopher* 2014. Discourse, Grammar and Ideology: Functional and Cognitive Perspectives. Bloomsbury Academic: London.
- Hoey, Michael* 2004. Lexical Priming and the Properties of Text; <http://www.monabaker.com/tsresources/LexicalPrimingandthePropertiesofText.htm> Vaadatud 13.03.16.
- Jørgensen, Marianne, Louise Phillips* 2002. Discourse Analysis as Theory and Method. – London: Sage.
- Jost, John T.* 2006. The End of the End of Ideology. – American Psychologist, vol 61, No. 7, pp. 651–670.
- Kasik, Reet* 2008. Meediateksti analüüs: eesmärgid ja meetodika. – Tekstid ja taustad V. Toim. Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 10–43.
- Kukk, Inga* 2001. Eesti rahvuspoliitika osalised ajalehetekstides – kriitiline tekstianalüüs. – Keele kannul. Pühendusteos Mati Ereli 60. sünnipäevaks 12. märtsil 2001. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 146–165.
- Kuldnohk, Karen* 2008. Suhtumise kujundamine päevalehtede arvamustekstides. Pronkssõduri-diskursuse osalised. – Tekstid ja taustad V. Toim. Reet Kasik. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, lk 65–99.
- Lakoff, George* 1987. Women, Fire and Dangerous Things: What Categories Reveal about the Mind. – Chicago: The University of Chicago Press.
- Lakoff, George* 2002. Moral Politics: How Liberals and Conservatives Think. Second

- Edition. Chicago: The University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W.* 2008. *Cognitive Grammar: A Basic Introduction*. New York: Oxford University Press.
- Mautner, Gerlinde* 2008. *Analyzing Newspapers, Magazines and Other Print Media*. – *Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences*, eds. Ruth Wodak and Michal Krzyzanovski. London: Palgrave Macmillan, pp. 30–53.
- Musolff, Andreas* 2015. Dehumanizing metaphors in UK immigrant debates in press and online media. – *Journal of Language Aggression and Conflict* Vol. 3, No 1, pp. 41–56.
- O'Halloran, Kieran* 2003. *Critical Discourse Analysis and Language Cognition*. – Edinburgh: Edinburgh University Press.
- PEM = Pagulased ja Eesti meedia: juhendmaterjal ajakirjanikele 2012. Koostaja Eesti Ajakirjanike Liit. Väljaandja Rahvusvahelise Migratsiooniorganisatsiooni Eesti esindus.
- Quinn, Dorothy, Naomi Holland* 1989. *Culture and Cognition*. – *Cultural Models in Language and Thought*, eds. Dorothy Quinn and Naomi Holland, 2nd edition. Cambridge: Cambridge University Press, pp 3–40.
- RKTL = Riigikogu teemaleht 2015. Varjupaigaõigus ja Euroopa liit. – Nr 7; http://www.riigikogu.ee/wpcms/wp-content/uploads/2015/01/Teemaleht_7_2015.pdf Vaadatud 18.06.2016
- SE 2014 = Statistics used in the Sketch Engine 2014; <https://www.sketchengine.co.uk/wp-content/uploads/ske-stat.pdf> Vaadatud 15.06.16.
- Taylor, John* 2007. *Ten Lectures on Applied Cognitive Linguistics*. – Beijing: Foreign Language Teaching and Research Press.
- Tenorio, Hidalgo Encarnacion* 2011. *Critical Discourse Analysis, An overview*. – *Nordic Journal of English Studies*, vol. 10, pp. 183–210.
- Tribble, Christopher* 2010. What are concordances and how are they used? – *The Routledge Handbook of Corpus Linguistics*, eds. Anne O'Keeffe and Michael McCarthy. New York: Routledge, pp. 167–183.
- van Dijk, Teun A.* 1991. *Racism and the Press*. New York: Routledge.

- van Dijk, Teun A.* 2001. Critical Discourse Analysis;
www.discourses.org/OldArticles/Critical%20discourse%20analysis.pdf
Vaadatud 04.03.2015.
- van Dijk Teun A.* 2008a. Discourse and Power. London: Palgrave Macmillan.
- van Dijk, Teun A.* 2008b. Discourse and Context: A sociocognitive approach. –
Cambridge: Cambridge University Press.
- Wodak, Ruth* 2001. The Discourse-historical approach. – Methods of Critical
Discourse Analysis, eds. Ruth Wodak and Michael Meyer. London: Sage, pp.
63–94.
- Wodak, Ruth* 2008. Introduction: Discourse Studies – Important Concepts and Terms.
– Qualitative Discourse Analysis in the Social Sciences, eds. Ruth Wodak and
Michal Krzyzanovski. London: Palgrave Macmillan, pp. 1–29.

Refugees in Estonian media: a corpus-based approach.

The present study is concerned with discourses of refugees in the Estonian news portals Postimees and Delfi. Combining insights from critical discourse analysis and cognitive linguistics within a corpus-based approach to discourse, namely keyword analysis as found in e.g. Baker et al. 2013, the major themes in media discourse of refugees were identified. Also the constructions of refugees were looked upon and based on this two contrasting idealized cognitive models (Lakoff 1987) – REFUGEES-A-PROBLEM and REFUGEES-HUMANS – were proposed as a preliminary explanation for how refugees may be represented in the conceptual system of different authors.

It was concluded that refugees were mainly represented in a neutral way which runs counter to most studies on the subject (for example Baker et al. 2008, Baker et al. 2013, Musolff 2015, van Dijk 1994), though many examples are found in the corpus, neutral and positive representations seem to be more common. This may be due to the fact, that the majority of articles in the corpora are from Postimees and Eesti Päevaleht (which is part of Delfi, in the internet at least) which are both considered to be broadsheets and it has been noted, that compared to tabloids the coverage of refugees displays greater thematic variation and a somewhat more positive tone in quality media (Baker et al. 2008). Another factor influencing the nature of news coverage is a manual published by International Organization for Migration on covering topics related to refugees, which was written by Estonian Union of Journalists. Thus journalists in major Estonian newspapers should be expected to know the delicate nature of the topic and the carefulness needed in covering it.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Marek Kukk

(sünnikuupäev: 04.02.1988)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Pagulased Eesti meedias: korpuspõhine lähenemine”,

mille juhendaja on Ann Veismann,

1.2. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.1. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 15.08.16